

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma

KIRKKONUMMI
KYRKSLÄTT

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	8
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	13
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet	13
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	16
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	19
2.4 Arvoperusta	22
2.5 Oppimiskäsitys.....	24
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	24
2.7 Laaja-alainen osaaminen	26
Ajattelu ja oppiminen	26
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.....	27
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.....	27
Monilukutaito	28
Digitaalinen osaaminen	28
Osallistuminen ja vaikuttaminen	28
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	30
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	31
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.....	32
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.....	33
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	34
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.....	35
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.....	36
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	38
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	41
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.....	41
Yhteistyö eri tahojen kanssa	43

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.....	45
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	45
4.2 Pedagoginen dokumentointi	47
4.3 Monipuoliset työtavat	48
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.....	51
4.5 Oppimisen alueet	53
Kielten rikas maailma.....	54
Ilmaisun monet muodot	57
Minä ja meidän yhteisömme	60
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	62
Kasvan, liikun ja kehityn.....	65
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	67
Kaksikielinen varhaiskasvatus	70
5. Lapsen tuki	73
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.....	73
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	74
5.2 Yhteistyö tuen aikana	76
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	76
Monialainen yhteistyö	77
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	78
Yleinen tuki	79
Tehostettu tuki	79
Eriytynyt tuki.....	79
Tuen muodot	80
5.4 Lapsen tuen arviointi	83
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.....	84
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	86
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.....	88
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	89
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.....	89

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa

⁵ Varhaiskasvatustalaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatustalaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatustalaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatustalaki 22 §

valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma on kokonaisuus, joka muodostuu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista ja sitä täydentävästä Kirkkonummen kunnan tekstistä. Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomeksi ja ruotsiksi ja sen hyväksyy kasvatus- ja koulutuslautakunta molemmilla kielillä. Varhaiskasvatussuunnitelma on julkaistu sähköisenä versiona Opetushallituksen ePerusteissa sekä kunnan verkkosivuilla.

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma toimii varhaiskasvatuksen toimipaikkojen yhteisenä opetussuunnitelmana sekä kunnallisessa että yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Se velvoittaa jokaista varhaiskasvatuksen toimipaikkaa (päiväkodit, perhepäivähoito) toteuttamaan varhaiskasvatusta vähintään siinä määritellyllä tavalla. Avoimen varhaiskasvatustoiminnan luonteesta johtuen suunnitelmaa toteutetaan asukaspuistoissa soveltaen.

[Varhaiskasvatussuunnitelma tehdään yhdessä!](#)

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ovat osallistuneet varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat sekä yhteistyökumppanit ja kuntalaiset (kuvio 1). Henkilöstö osallistui Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden keskeisten pedagogisten periaatteiden avaamiseen käytännön tasolle vasupajoissa. Niissä luotiin perustaa laadukkaalle, lapsen osallisuutta vahvistavalle ja inklusiiviselle toimintakulttuurille. Vapaaehtoisista henkilöstön jäsenistä muodostettiin kirjoittajatiimejä ja asiantuntijatiimit uudistivat prosesseja, lomakkeita ja toimintamalleja.

Huoltajat ja lapset osallistuivat Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen sähköisen kyselyn kautta. Huoltajat vaikuttivat erityisesti kasvatusyhteistyön ja kestävän elämäntavan kirjauksiin. Lasten ajatukset hyvästä aikuisesta näkyvät toimintakulttuurissa ja työtavoissa. Yhteistyökumppaneille ja kuntalaisille tarjottiin mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelmaan kommentoimalla luonnostekstiä. Varhaiskasvatussuunnitelma-työskentelyn tukena erityisesti inklusiivisen toimintakulttuurin osalta on toiminut Tukea tuen järjestäjille -kuntatiimi, joka varmistaa lapsen oikeutta tukeen ja ryhmän osallisuuteen.

<p style="text-align: center;">Vasupajat</p> <p>Kunnan koko varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestettiin viisi vasupajaa.</p> <p style="text-align: center;">Toteutus 10/2021 – 5/2022</p> <p>Aiheena:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kestävä elämäntapa • Moninaisuus ja yhdenvertaisuus • Eheytetty pedagogiikka • Inklusio • Vasumuutokset 	<p style="text-align: center;">Kirjoittajatiimit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Varhaiskasvatuksen henkilöstöä kutsuttiin osallistumaan kirjoittajatyöhön. • 30 varhaiskasvatuksen opettajaa, erityisopettajaa tai johtajaa osallistuivat kirjoitustyöhön 7.2. – 31.3.2022 välisenä aikana. • Kirjoittajat kokoontuivat kaksi kertaa kirjoitustyön aikana vasusparraukseen 	<p style="text-align: center;">Asiantuntijatiimit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Varhaiskasvatuksen johtotiimi • Lomaketyöryhmä • Arviointityöryhmä • Palveluohjaajat • Päiväkotien pedagogiset-tiimit • Katsomuskasvatustiimi
<p style="text-align: center;">Huoltajat ja lapset</p> <ul style="list-style-type: none"> • Huoltajille ja lapsille tarjottiin mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa kyselyllä 3/2022. • Kyselyyn tuli 269 vastausta. • Kyselyssä huoltajat saivat vaikuttaa vasun kirjauksiin liittyen varhaiskasvatuksen aloitukseen ja yhteistyöhön varhaiskasvatuksen aikana sekä kestävän elämäntavan toteuttamiseen • Lapsilta kysyttiin hyvän aikuisen ominaisuuksia sekä heille mieluisia asioita 	<p style="text-align: center;">Kunnan muut toimijat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Varhaiskasvatuksen yhteistyökumppanit perusopetuksessa, sosiaali- ja perhepalveluissa, neuvoloissa, kirjastossa ja seurakunnassa kutsuttiin kommentoimaan vasutekstiä 19. – 29.4.2022. 	<p style="text-align: center;">Tukea tuen järjestäjille -kehittäjäryhmä</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tukea tuen järjestäjille on Jyväskylän yliopiston koulutusjohtamisen instituutin ja oppimis- ja ohjauskeskus Valtterin koulutusprosessi, jossa kehitettiin inklusiivista toimintakulttuuria ja tuettiin kuntia kehittämään oppijan tuen järjestämistä.

Kuvio 1. Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi

[Iloiten ja oppien, rohkeasti kohti kestävä elämäntapaa - tillsammans](#)

Kirkkonummen varhaiskasvatuksen visio on ”Iloiten ja oppien, rohkeasti kohti kestävä elämäntapaa - tillsammans”. Varhaiskasvatuksen vision ja Kirkkonummen kunnan arvojen mukaisesti kestävän elämäntavan periaatteet ovat ohjanneet kaikilla varhaiskasvatuksen osa alueilla Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa.

Sen lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on otettu huomioon muun muassa seuraavat asiakirjat:

- Kirkkonummen esiopetuksen opetussuunnitelma
- Kirkkonummen kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma
- Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus Kirkkonummen varhaiskasvatuksessa
- Kirkkonummen varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelma
- Kirkkonummen perusopetuksen opetussuunnitelma
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- Kirkkonummen kunnan maahanmuuttajien kotouttamisohjelma
- Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset, Opetus- ja kulttuuriministeriö
- Varhaiskasvatuksen ruokailusuositukset, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
- Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista
- tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa, Opetushallitus

- Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja kehitetään luvussa 7 kuvatulla tavalla.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta.

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²³ Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

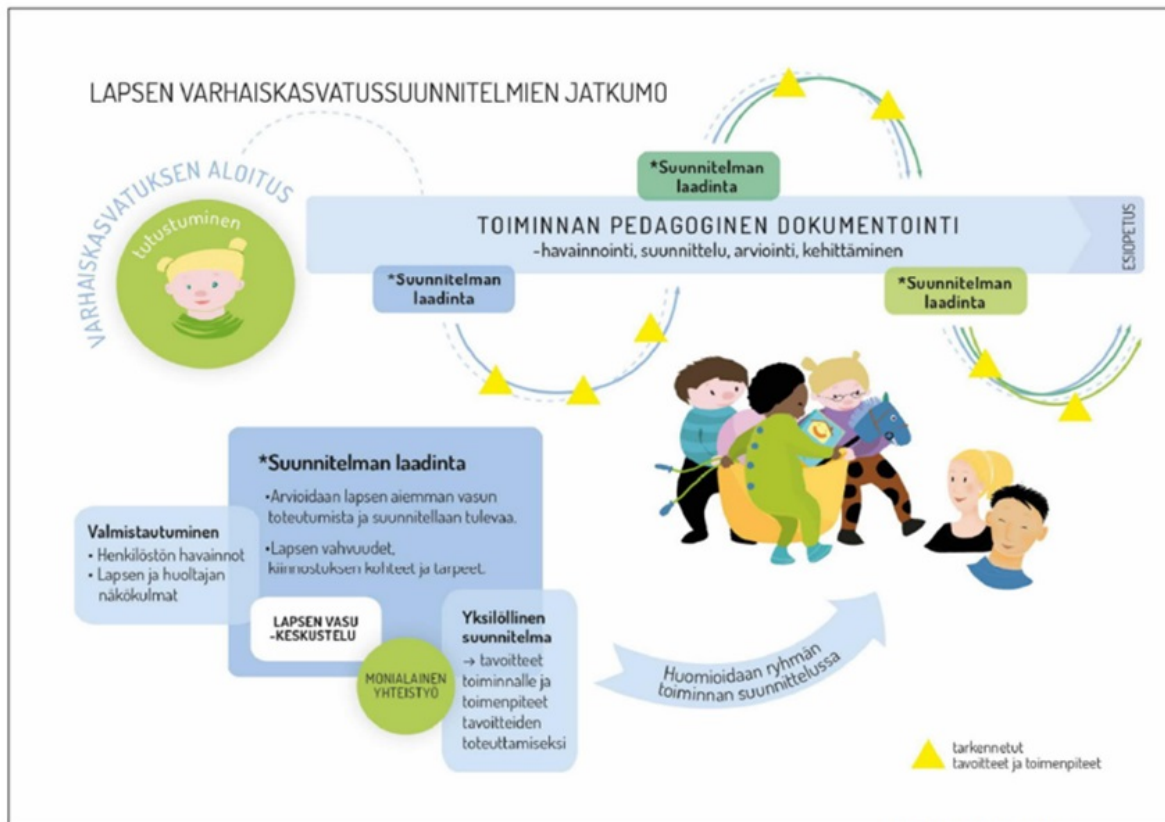
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

Perusta Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessille luodaan lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa (kuvio 2). Aloituskustelussa ja tutustumisjakson aikana henkilöstö saa arvokasta tietoa lapsesta huoltajilta. Aloitusprosessi on kuvattu luvussa 2.3. Ensimmäinen Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan viimeistään kaksi kuukautta varhaiskasvatuksen aloituksen jälkeen. Sen jälkeen suunnitelman arviointi ja tarkistaminen tapahtuu kaksi kertaa toimintavuoden aikana, kerran syksyllä ja kerran keväällä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja tarkistetaan useammin, jos huoltajat tai henkilöstö kokevat sen tarpeelliseksi.

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Kuvio 2. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmien jatkumo

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja sitä arvioidaan ja tarkennetaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan, huoltajien ja lapsen kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu aina tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadintaan. Varhaiskasvatuksen psykologi ja varhaiskasvatuksen kuraattori osallistuvat lapsen kasvun ja oppimisen tuen suunnitteluun ja arviointiin tarpeen mukaan. Lapsi osallistuu varhaiskasvatussuunnitelmansa laatimiseen ja arviointiin taitojensa mukaan. Perhepäivähoidon ja avoimen varhaiskasvatuksen esimies ohjaa perhepäivähoitajia varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja osallistuu jokaisen perhepäivähoitajan kanssa ainakin yhteen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun vuodessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on kehkeytyvä prosessi, joka takaa lapsen katkeamattoman kasvun ja oppimisen polun. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun valmistaudutaan lapsiryhmässä havainnoinnin ja henkilöstön yhteisen keskustelun kautta. Lapsi ja huoltajat valmistautuvat keskusteluun täyttämällä Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lapsen osio -lomakkeen. Pedagogisen dokumentoinnin ja lapsen portfolion kautta saadaan tietoa lapsen vahvuuksista ja mielenkiinnon kohteista. Pedagogiselle toiminnalle asetetut lapsikohtaiset tavoitteet pohjautuvat aina edellisten tavoitteiden arviointiin ja lapsen vahvuuksien, mielenkiinnonkohteiden ja orastavien taitojen havainnointiin. Monikielisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa hyödynnetään KieliPeda -työvälineestä saatavia tietoja.

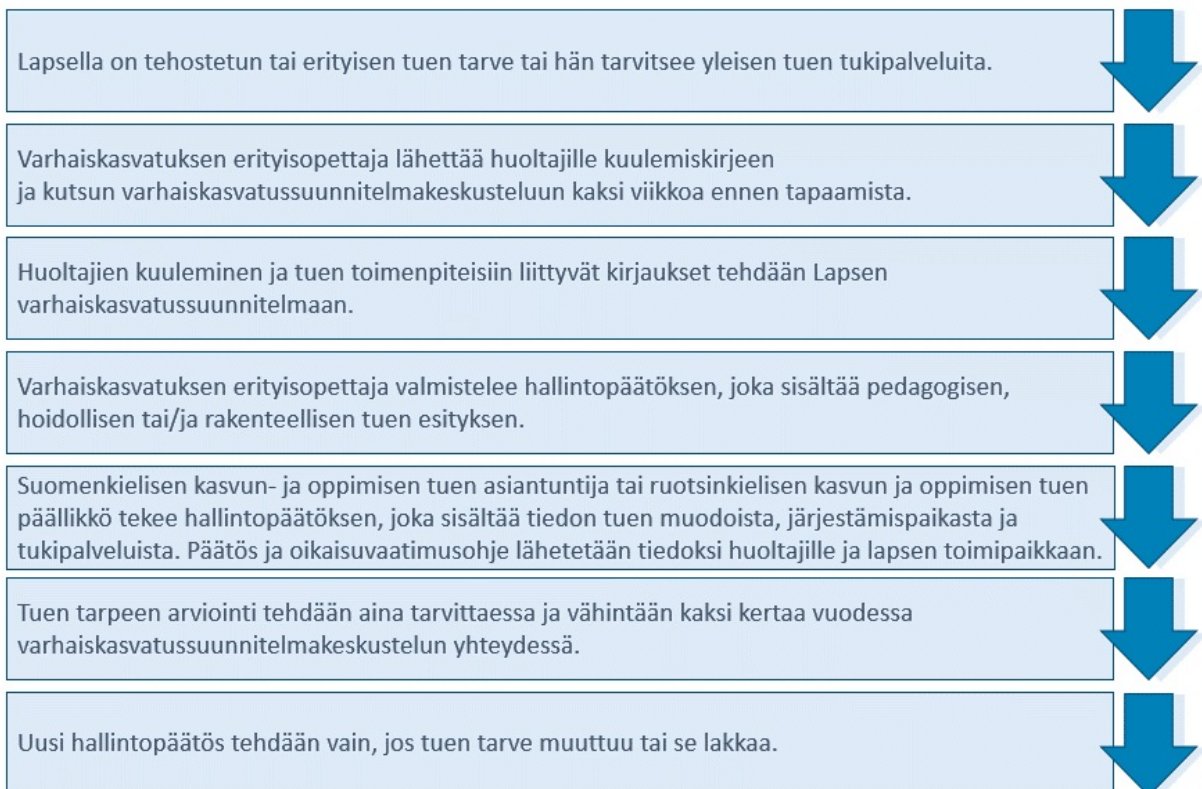
Lapsen siirtyessä päiväkodin ryhmästä toiseen tai Kirkkonummen kunnan toimipaikasta toiseen tiedonsiirto tapahtuu Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kautta. Kun lapsi siirtyy yksityiseen toimipaikkaan tai toiseen kuntaan, tieto siirtyy Tiedonsiirto seuraavalle järjestäjälle -lomakkeella. Huoltajien kanssa keskustellaan siirrettävistä tiedoista ja tiedonsiirron merkityksestä lapsen

katkeamattoman kasvun ja oppimisen polun takaamiseksi. Salassa pidettävien tietojen käsittelyssä noudatetaan varhaiskasvatuksen säilytys- ja arkistointiohjeita.

Tukeen liittyvien hallintopäätösten prosessi

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma toimii tarvittaessa tuen suunnittelun ja arvioinnin pohjana. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen tarvitsemat pedagogiset, hoidolliset ja rakenteelliset tuen muodot. Kun lapsella on tehostetun tai erityisen tuen tarve tai hän tarvitsee tukipalveluita yleisessä tuessa, tehdään tuen järjestämisestä toistaiseksi voimassa oleva hallintopäätös (kuvio 3).

Kuvio 3. Hallintopäätösten laatimisen prosessi

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä

²⁹ Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

³⁰ Varhaiskasvatustilain 1 §

³¹ Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

³² Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

³³ Varhaiskasvatustilain 52 §

³⁴ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolaki³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁴⁸, sosiaalihuoltolaki⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolaki⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

³⁶ Hallintolaki (434/2003)

³⁷ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁰ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴¹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁴ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁵ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁹ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵⁰ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵¹ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵² Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

järjestetty ja ohjattu.⁵⁶ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säästöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶⁰. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶³. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁴. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 §

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁵

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁶. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁷.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁸. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷⁰. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷¹. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁷⁰ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 38 §

avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laajalaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷²

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷³

Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa, kunnallisena ja yksityisenä palveluna. Avointa varhaiskasvatustoimintaa järjestetään asukaspuistoissa. Varhaiskasvatuksen palveluohjaajat, päiväkodin johtajat ja asukaspuistojen henkilöstö auttavat huoltajia varhaiskasvatuspalveluihin liittyvissä asioissa sekä varhaiskasvatukseen hakeuduttaessa että sen aikana. Huoltajat saavat varhaiskasvatuspalveluihin liittyvää palveluohjausta ja neuvontaa myös puhelimitse ja sähköpostitse. Kunnalliset ja palvelusetelipäiväkodit sekä perhepäivähoito ovat avoinna arkisin pääsääntöisesti klo 6.30–17.30, tarvittaessa klo 6.00–18.00. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatusaika varataan käytössä olevan sähköisellä järjestelmällä. Yksityisessä varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatusaika ilmoitetaan palveluntuottajan käyttämällä tavalla. Asukaspuistot ovat avoinna arkipäivisin pääsääntöisesti klo 9–16.

Vuorohoidolla tarkoitetaan huoltajien työstä tai opiskelusta johtuvaa, varhaiskasvatuksen normaalien aukioloaikojen (klo 6–18) ulkopuolelle ulottuvaa varhaiskasvatusta. Vuorohoitoa tarjotaan keskitetysti. Vuorohoidossa noudatetaan Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lapsen osallisuus ja oikeus varhaiskasvatussuunnitelman mukaiseen toimintaan suunnitellaan yhteistyössä huoltajien kanssa lapsen arkeen ja vireystilaan sopivaksi.

Perhepäivähoito on perhepäivähoitajan kotona järjestettävää varhaiskasvatusta, jossa noudatetaan Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Kunnallisessa perhepäivähoidossa perhepäivähoidon ja avoimen varhaiskasvatuksen esimies ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukevat perhepäivähoidon tavoitteellista sekä lasten tarpeiden mukaista toiminnan suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Yksityistä perhepäivähoitoa valvoo ja ohjaa perhepäivähoidon ja avoimen varhaiskasvatuksen esimies.

⁷² Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 13 §

Asukaspuistot ovat avoimia ja maksuttomia lapsiperheiden kohtaamispaikkoja, jonne lapset ja huoltajat voivat tulla yhdessä viettämään aikaa, leikkimään, toimimaan ja tapaamaan muita lapsiperheitä oman aikataulunsa mukaan. Asukaspuiston henkilöstö suunnittelee toimintaa yhdessä huoltajien ja lasten kanssa. Lapsella on mahdollisuus osallistua suunnitelmalliseen ohjattuun toimintaan monipuolisissa oppimisympäristöissä yhdessä huoltajan tai muun aikuisen kanssa. Huoltajilla on mahdollisuus keskusteluun ja vertaistukeen päivittäin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja neuvolan perhetyöntekijä ovat tavattavissa asukaspuistossa säännöllisesti. Yhteistyötä tehdään myös varhaiskasvatuksen kuraattorien, varhaiskasvatuksen psykologien ja varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettajien kanssa. Monialaista yhteistyötä tehdään muiden kunnan toimijoiden sekä lapsiperhepalvelujen järjestäjien kanssa.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁴.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁵

Varhaiskasvatuksen aloitus

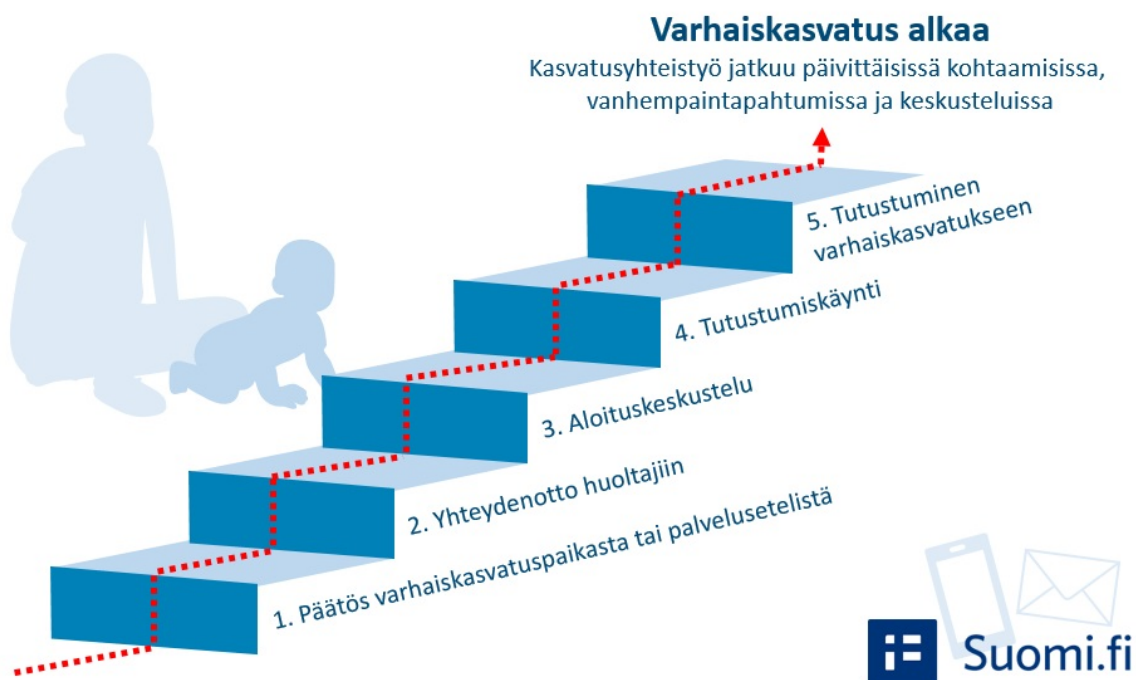
Varhaiskasvatuksen aloittaminen on merkittävä vaihe lapsen ja huoltajien elämässä. Aloitusprosessin tavoitteena on luoda perusta luottamukselliselle kasvatusyhteistyölle (kuvio 4).

Huoltajat saavat päätöksen varhaiskasvatuspaikasta tai palvelusetelistä yksityiseen päiväkotiin joko Suomi.fi -palveluun tai kirjepostina kotiosoitteeseen. Päiväkodista tai perhepäivähoidosta otetaan yhteyttä huoltajiin aloituskeskustelun sopimiseksi ennen varhaiskasvatuksen alkamista. Se voidaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoitajan kotona tai etäyhteydellä. Aloituskeskustelun pohjana toimii Yhteistyölomake, jonka kautta varhaiskasvatuksen opettaja saa arvokasta tietoa lapsen vahvuuksista ja hyvinvoinnista sekä huoltajien odotuksista ja toiveista. Huoltajat saavat keskustelun aikana tietoa varhaiskasvatuksen toimintaperiaatteista.

Aloituskeskustelun yhteydessä sovitaan lapsen tutustumisesta päiväkotiin tai perhepäivähoitoon. Ensimmäistä kertaa varhaiskasvatuksessa aloittavan lapsen huoltajille tarjotaan kasvattajan tutustumiskäyntiä. Tutustumiskäynnin tarkoituksena on tutustua lapseen hänen omassa kasvu- ja kulttuuriympäristössään ja luoda lapselle turvallinen siirtyminen kodista varhaiskasvatukseen sekä vahva pohja kasvatusyhteistyölle varhaiskasvatuksen alkaessa.

Päiväkotiin tai perhepäivähoitoon tutustumisjakson kesto ja muodot suunnitellaan yhdessä huoltajien kanssa lapsen tarpeiden mukaan. Tutustuminen päiväkotiin tai perhepäivähoitoon tapahtuu yhdessä huoltajan kanssa. Tutustumisjakson aikana lapsi tutustuu tiloihin ja varhaiskasvatuspäivän eri tilanteisiin sekä ryhmän henkilöstöön ja lapsiin.

⁷⁵ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Kuvio 4. Varhaiskasvatuksen aloitusprosessi

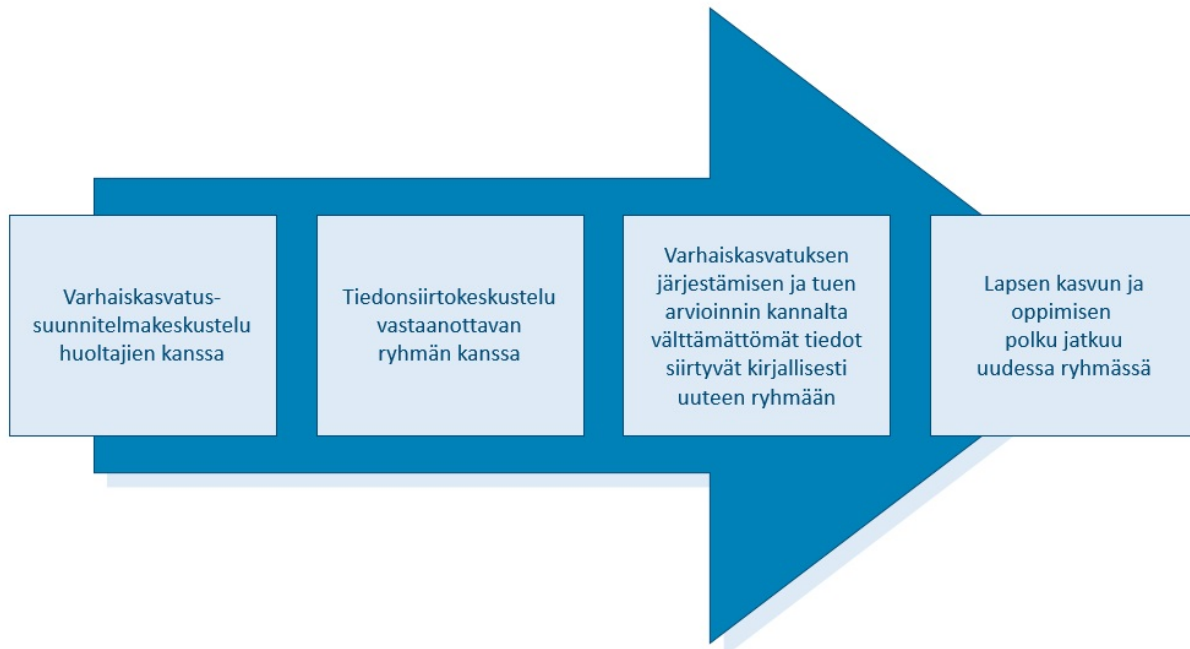
Siirtymävaiheet varhaiskasvatuksen sisällä

Siirtymävaiheet ja niihin liittyvä tiedonsiirto suunnitellaan lapsikohtaisesti. Tieto lapsen kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyvistä asioista sekä lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja mahdolliset tuen tarpeet siirtyvät Tiedonsiirron prosessin (kuviot 5) mukaisesti.

Kun tieto lapsen siirtymisestä tulee, sovitaan varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu huoltajien ja tarvittavan verkoston kanssa. Keskustelussa arvioidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista ja keskustellaan, mitä tietoja on tärkeää siirtää seuraavaan ryhmään. Lapsen siirtyessä päiväkodin ryhmästä toiseen tai Kirkkonummen kunnan toimipaikasta toiseen tiedonsiirto tapahtuu Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kautta. Mikäli lapsi siirtyy yksityiseen varhaiskasvatuksen toimipaikkaan tai toiseen kuntaan, toimitetaan sinne kopio viimeisimmästä Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa huoltajalle kerrotaan tiedon siirrosta ja alkuperäiseen Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan kopion siirtyminen sekä huoltajien allekirjoitus sen hyväksymiseksi. Huoltajien kanssa keskustellaan siirrettävistä tiedoista ja tiedonsiirron merkityksestä lapsen katkeamattoman kasvun ja oppimisen polun takaamiseksi. Salassa pidettävien tietojen käsittelyssä noudatetaan varhaiskasvatuksen säilytys- ja arkistointiohjeita.

Siirtokeskustelun sopimisesta päiväkodin, perhepäivähoidon tai esiopetuksen välillä vastaa lähettävä osapuoli. Siirtokeskustelu käydään lähettävän ja vastaanottavan osapuolen välillä. Huoltaja voi halutessaan osallistua tiedonsiirtokeskusteluun. Lapsen aloitus ja tutustuminen

uuteen ryhmään suunnitellaan lapsikohtaisesti. Kasvattajan tutustumiskäynti voidaan toteuttaa myös siirtymävaiheessa, mikäli lapsen tarve vaatii.

Kuvio 5. Tiedonsiirron prosessi

Siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen -Prosessikuvausten mukainen yhteistyö varmistaa lapsen yhtenäisen kasvun ja oppimisen polun. Tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen toteutuu tiedonsiirron prosessin mukaisesti (kuvio 5). Ennen esiopetukseen siirtymistä huoltajille ja lapsille järjestetään tutustuminen esiopetuksen toimintaan, oppimisympäristöön ja henkilöstöön.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁶, varhaiskasvatuslain⁷⁷ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁸.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on

⁷⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁹. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁰

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäsityksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan.

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatuskäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä

henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸².

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

⁸² Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista,

ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omaan vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä

demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸³. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön

⁸³ HE 148/2021 s. 30–31

sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁴

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Iloiten ja oppien, rohkeasti kohti kestäväää elämäntapaa -tillsammans

Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat kestävään elämäntavan ja inklusion periaatteet sekä hyveajattelu. Uuden oppimiseen suhtaudutaan uteliaisuudella ja rohkeasti. Luova ongelmanratkaisu ja kyky leikkiä, kriittinen ajattelu, empatia, itsetuntemus ja vuorovaikutustaidot ovat lapselle tärkeitä tulevaisuustaitoja, joiden oppimista varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri tukee. Henkilöstö ohjaa esimerkillään lapsia myötätuntoiseen suhtautumiseen itseän ja muihin. Lapsella on oikeus kokea itsensä hyväksytyksi ja arvokkaaksi sellaisena kuin on. Henkilöstö varmistaa, että jokainen lapsi saa päivittäin osallisuuden ja kuulumisen kokemuksia.

Toimintakulttuurin kehittäminen vaatii havainnointia, arviointia ja suunnittelua. Lapset ja henkilöstö ovat aktiivisia toimijoita, jotka suunnittelevat, arvioivat ja kehittävät toimintaa ja oppimisympäristöjä yhdessä. Toimintakulttuuria ja varhaiskasvatuksen laatua kehitetään jaetun johtajuuden periaattein, mikä tarkoittaa jokaisen henkilöstön jäsenen vastuuta varhaiskasvatuksen laadusta ja toimintakulttuurin kehittämisestä oman tehtävänsä mukaisesti. Päiväkodin johtaja johtaa toimintakulttuurin arviointia ja kehittämistä yhdessä varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa toimipaikan erilaisissa pedagogisissa rakenteissa.

Varhaiskasvatuksen opettaja johtaa lapsiryhmänsä toimintakulttuurin arviointia ja kehittämistä osallistaen siihen lapsiryhmän henkilöstön. Varhaiskasvatuksen opettaja laatii yhteistyössä muiden lapsiryhmän henkilöstöön kuuluvien kanssa ryhmäkohtaisen opetussuunnitelman lapsiryhmälle. Ryhmäkohtainen opetussuunnitelma toimii aktiivisesti ja säännöllisesti käytettävänä työvälineenä toimintakulttuurin, pedagogiikan ja käytäntöjen suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Inklusiivinen, laadukas toimintakulttuuri mahdollistaa jokaisen lapsen osallisuuden, päivittäiset myönteiset oppimiskokemukset, lapsen tarvitseman tuen toteutumisen ja laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden mukaisen toiminnan.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja pedagogiikkaa arvioidaan ja kehitetään aktiivisesti. Kehittämistyöhön suhtaudutaan myönteisesti toimintaa ja pedagogiikkaa rikastuttavana ja uutta antavana toimintana. Erilaiset hankkeet mahdollistavat omalta osaltaan oppivana yhteisönä toimimisen niin lapsille kuin henkilöstölle. Yhteistyö hanketyöntekijöiden kanssa nähdään mielekkäänä ja kaikkien osallisuus sekä ammattitaito huomioidaan kehittämisessä ja sen suunnittelussa inklusiivisesti. Kehittämistyön tavoitteiden pohjalta tapahtuva toiminta toteutuu suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti toimipaikan omat tavoitteet ja erityispiirteet huomioon ottaen.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa

arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapset ovat aktiivinen osa oppivaa yhteisöä, joka suhtautuu uuden oppimiseen ja yhteistyöhön avoimin mielin ja kokeilee rohkeasti uusia työtapoja, menetelmiä ja sisältöjä. Oppiva yhteisö tunnistaa ja hyödyntää henkilöstön osaamisen ja kannustaa kehittämään sitä muun muassa koulutusten kautta. Toimipaikan joustavissa pedagogisissa rakenteissa mahdollistetaan työyhteisön sisällä tapahtuva osaamisen jakaminen ja yhteinen keskustelu. Varhaiskasvatuksen opettaja johtaa kehittämistyötä ja oppivan yhteisön kehittymistä tiimitasolla. Henkilöstö osallistuu aktiivisesti toimintakulttuurin ja rakenteiden kehittämiseen, toimipaikkakohtaiseen ja kuntatasoiseen kehittämistyöhön.

Pedagogisia kokeiluja ja hyväksi havaittuja käytäntöjä dokumentoidaan ja jaetaan henkilöstön kesken. Pedagogisen toiminnan ja kehittämisen pitkäjänteinen ja tietoinen dokumentointi on tärkeä osatekijä oppivan yhteisön muodostumisessa ja sen vahvistumisessa. Aikaisempi toiminta ja kehittäminen muodostavat perustan oppivan yhteisön tulevalle toiminnalle.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita.

Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Leikki on keskeinen toimintamuoto, joka näkyy ja kuuluu oppimisen osa-alueita yhdistelevässä ja soveltavassa kokopäiväpedagogiikassa. Leikki on sekä oppimisen väline että kohde. Henkilöstö käyttää erilaisia leikin muotoja, sisältöjä ja teemoja tavoitteellisesti oppimisen ja pedagogisen toiminnan tavoitteiden saavuttamiseksi. Henkilöstö havainnoi, arvioi ja kehittää leikkiä ja vuorovaikutusta aktiivisesti. Henkilöstö mahdollistaa jokaisen lapsen osallisuuden leikeissä.

Henkilöstön tehtävä on toimia aktiivisesti leikkien ja leikkimaailmojen mahdollistajina. Tämä tarkoittaa esimerkiksi fyysisen ympäristön muokkaamista, leikin rakentamista tai vuorovaikutuksellista tukea. Henkilöstö hyödyntää monipuolisesti erilaisia tiloja ja ympäristöjä, materiaaleja ja muita resursseja, jotta leikkiminen, leikissä oppiminen ja vuorovaikutus mahdollistuvat. Myös ajankäyttöä suunnitellaan, jotta pitkäkestoinen leikki mahdollistuu.

Leikkiympäristöjä kehitetään, rakennetaan ja muokataan yhdessä lasten kanssa niin, että jokaisen osallisuus, toimijuus, leikin esteettömyys ja mielenkiinnon kohteet huomioidaan. Leikeissä ja niiden kehittämisessä hyödynnetään esimerkiksi pienryhmiä tai leikkiryhmiä, jotka muuntautuvat mielenkiinnon kohteiden ja tarpeiden mukaan niin, että ne tukevat vuorovaikutuksen syntymistä ja taitojen kehittymistä. Lasten osallisuus leikeissä ja vuorovaikutuksessa vahvistaa inklusiivista toimintakulttuuria tuomalla lasten tapoja, katsomuksia, kulttuureja ja mielenkiinnon kohteita näkyviksi.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen,

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Inklusion periaatteet ovat työtä ohjaavia arvoja, jotka näkyvät henkilöstön, lasten ja huoltajien välisessä yhteistyössä sekä monialaisessa yhteistyössä. Henkilöstö on tietoinen omista arvoistaan ja normeistaan ja reflektoi kriittisesti, miten ne näyttäytyvät omassa toiminnassa, puheissa ja asenteissa. Henkilöstön vastuuseen syrjinnän eri muotojen havaitsemisessa ja niihin puuttumisessa kiinnitetään erityistä huomiota. Henkilöstö vastaa kaikkien lasten yhdenvertaisesta kuulluksi ja nähdäksi tulemisesta.

Oppiva yhteisö kiinnittää huomiota siihen, miten toimipaikan toimintakulttuuri edistää lasten ja henkilöstön osallisuuden kokemuksen vahvistumista. Osallisuutta arvioidaan neljän näkökulman kautta: ilon ja kuulumisen kokemukset, turvallisuuden ja vuorovaikutuksen kokemukset, mahdollisuudet vaikuttaa, valita ja kantaa vastuuta sekä mahdollisuudet oppia.

Tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen sekä inklusiivisen toimintakulttuurin suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen liittyvät kirjaukset kirjataan toimintakausittain ryhmäkohtaiseen opetussuunnitelmaan. Lisäksi KieliPeda -työväline ohjaa sosiaalisen ja pedagogisen ympäristön arviointiin ja kehittämiseen sekä lasten osallisuuden tarkasteluun.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan

kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Moninaisuuden käsitettä tarkastellaan laajasti, se on ominaisuus, joka määrittää meitä kaikkia. Moninaisuus sisältää muun muassa perherakenteisiin, sukupuoleen, seksuaalisuuteen, uskontoon, sosiaaliseen asemaan, etnisyyteen, vammaisuuteen, kieleen, kansallisuuteen ja ikään tai sukupolviin liittyviä tekijöitä. Huomiota kiinnitetään yksilön näkyvien piirteiden lisäksi myös piilossa oleviin piirteisiin. Henkilöstö arvioi ja kehittää jatkuvasti toimintaansa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumiseksi.

Varhaiskasvatuksessa tiedostetaan yhteiskunnalliset haasteet liittyen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokysymyksiin. Henkilöstö huomioi näitä tekijöitä ja pyrkii tietoisesti purkamaan esimerkiksi ennakkoluuloja, stereotyyppioita ja asenteita eri ihmisryhmiä kohtaan. Kaikkien lasten kyvyt, lahjakkuudet ja voimavarat otetaan huomioon. Inklusiivisessa on kyse myös lasten moninaisuuteen vastaamisesta pedagogisen toiminnan tasolla. Kulttuurien, niin näkyvien kuin piilossa olevien, piirteiden tunnistaminen edellyttää aktiiviseen, uteliaaseen ja kunnioittavaan toimintaan kannustavaa toimintakulttuuria. Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuulla on ylläpitää avointa ja keskustelemaa vuorovaikutusta henkilöstön, lasten ja huoltajien kesken.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiirettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 10 §

ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Kirkkonummen varhaiskasvatuksessa lähtökohtana ja päämääränä on kestävä elämäntapaan kasvaminen. Lapset oppivat ymmärtämään omien valintojensa ja tekojensa merkitykset ja vaikutukset muihin ihmisiin, luontoon ja yhteiskuntaan. Toiminnassa painotetaan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämistä, syrjäytymisen ennaltaehkäisemistä ja varhaista puuttumista. Hyvinvointia edistetään pedagogisella toiminnalla, monilaisella yhteistyöllä ja varhaiskasvatuksen aktiivisella kehittämisellä. Sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä edistää ennaltaehkäisevä, matalan kynnyksen joustava tuki sekä laadukas pedagoginen toiminta, jossa painotetaan vuorovaikutustaitojen, tunnetaitojen sekä yhdenvertaisuusajattelun kehittymistä. Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa hyvinvointiin liittyviä asioita käsitellään pedagogisessa tiimissä. Päiväkodin johtaja johtaa toimipaikan turvallisuustyötä varhaiskasvatuksen turvallisuusohjeiden ja -suunnitelmien mukaisesti. Turvallisuussuunnitelmien tekemisessä ja päivittämisessä otetaan huomioon toimintaympäristön muutokset ja esimerkiksi vuodenaikojen erilaiset olosuhteet. Uudet työntekijät perehdytetään toimipaikan turvallisuusasioihin, yhteisiin arvoihin ja hyveisiin.

Luonto on tärkeä oppimisympäristö, jota hyödynnetään pedagogisessa toiminnassa monipuolisesti ja tavoitteellisesti. Lapselle kehittyy henkilökohtainen luontosuhde, kun hän leikkii, toimii ja oppii lapsiryhmänsä kanssa säännöllisesti lähiluonnossa. Henkilöstö sitoutuu kestävä elämäntavan arvoihin, mikä tukee sekä henkilöstön että lasten kasvamista niihin. Päiväkodin johtaja vastaa, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa henkilöstö ja lapset pääsevät yhdessä osallisiksi yhteisön kestävä elämäntavan arvojen kehittämiseen. Kehittämisessä on kyse arkisista asioista ja niihin liittyvästä harjoittelusta: energian ja veden huolellisesta käytöstä sekä jätteiden lajittelusta ja kierrättämisestä. Kestävä elämäntapaa kehitetään kunnallisen varhaiskasvatuksen toimipaikoissa muun muassa ”Vihreä lippu -ohjelman” kautta.

[Kiusaamisen ehkäisy](#)

Kiusaaminen, häirintä tai väkivalta voi olla fyysistä, psyykkistä tai sanallista ja se on aina subjektiivinen kokemus. Kiusaamisen ennaltaehkäiseminen perustuu henkilöstön omien asenteiden tarkistamiseen, omaan suhtautumiseen lapseen, lapsiryhmään ja työyhteisöön sekä ymmärrykseen siitä, että henkilö itse vaikuttaa ilmiön olemassaoloon. Henkilöstö tarkastelee ja reflektoi omaa toimintaansa ja havainnoi lapsiryhmän dynamiikkaa ja ilmiöitä esimerkiksi sosiogrammin avulla. Henkilöstö huomioi tasa-arvo ja yhdenvertaisuusnäkökulmat kiusaamisen havaitsemisessa, ennaltaehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö edistää suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti lapsiryhmän ryhmäytymistä. Inklusion periaatteiden mukaisesti jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään ja tuntee osallisuutta.

Ryhmän toiminnassa ja kiusaamisen ehkäisyssä on tärkeää hyvän huomaaminen ja sen sanoittaminen. Kaikkia kunnioittava ilmapiiri tukee lasten kasvua ja kehitystä, ja on keskeinen tekijä kiusaamisen ehkäisemisessä. Kiusaamista, häirintää ja väkivaltaa ehkäistään vahvistamalla lasten kaveri-, leikki-, ja tunnetaitoja sekä tukemalla lasten turvataitoja. Turvataidot opettavat lapsia kunnioittamaan omaa ja toisen ihmisarvoa ja kehoa. Jokaisella lapsella on oikeus kokea olevansa arvokas ja turvassa. Turvataitokasvatus rohkaisee lasta kertomaan huolistaan ja peloistaan aikuisille, joihin hän luottaa.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan Kirkkonummen varhaiskasvatuksen kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisy-suunnitelmaa. Toimipaikan pedagogisen johtamisen suunnitelmaan kirjataan toimenpiteet kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisemiseksi sekä toimintatavat niihin puuttumiseen ja käsittelyyn. Kiusaajaa ja kiusattua kohdellaan tasaveroisesti molempia osapuolia kuullen. Lapsi ei välttämättä itse tunnista käyttäytyneensä toista kohtaan loukkaavasti. Tilanteet hoidetaan kaikkia kunnioittavalla tavalla, sensitiivisesti ja lapsen itsetuntoa tukien sekä häpeän kokemuksen korostamista välttäen.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Oppimisympäristöjen suunnittelu ja rakentaminen ovat osa suunnitelmallista ja tavoitteellista pedagogista toimintaa. Toimintaympäristöt muuttuvat pedagogisiksi oppimisympäristöiksi tietoisien ja tavoitteellisen suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen kautta, johon osallistuu varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapset (kuviot 6). Oppimisympäristöjen suunnittelussa ja kehittämisessä huomioidaan varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet, lasten mielenkiinnon kohteet sekä yksilölliset ja ryhmätasoiset tarpeet. Pedagogiset ratkaisut ovat tietoista toimintaa, joiden avulla mahdollistetaan vaihtoehtoja toiminnalle, jotta jokainen lapsi pääsee osalliseksi toiminnasta.

Oppimisympäristöjä, materiaaleja ja välineitä suunnitellaan, muotoillaan ja käytetään luovasti, joustavasti ja monipuolisesti siten, että jokaisella on mahdollisuus osallistua yhdenvertaisesti toimintaan. Oppimisympäristö mahdollistaa lapselle myös omien taitojen rajojen kokeileminen. Oppimisympäristöt muovautuvat jatkuvasti pedagogisten tavoitteiden ja ratkaisujen sekä lasten aloitteiden pohjalta. Luontoa ja lähiympäristöä käytetään viikoittain lapsiryhmän oppimisympäristönä. Lasta opetetaan kunnioittamaan ja pitämään huolta yhteisestä ympäristöstä ja välineistä.

Inklusion periaatteet ohjaavat tiloihin, välineisiin ja materiaaleihin liittyviä hankintoja, suunnitelmia sekä käyttöä. Oppimisympäristön tulee tarjota jokaiselle lapselle samaistumisen kohteita ja mahdollistaa osallisuuden toiminnassa ja ympäristöissä. Fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön suunnittelun, kehittämisen ja arvioinnin tukena toimivat Ryhmän opetussuunnitelma, tuen valikko, KieliPeda -työväline sekä Lapsen ja henkilöstön välisen vuorovaikutuksen arviointi lapsiryhmässä -lomake. Niiden avulla henkilöstö arvioi ja kehittää oppimisympäristöjä monipuolisesti vuorovaikutuksen ja osallisuuden mahdollistumisen sekä yksittäisen lapsen hyvinvoinnin näkökulmista.

Kuvio 6. Toimintaympäristöstä inklusiiviseksi oppimisympäristöksi

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁹.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹¹.

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Kirkkonummella varhaiskasvatuksen kasvatusyhteistyötä ohjaavia arvoja ovat huoltajien osallisuus sekä vuorovaikutuksen avoimuus, rehellisyys ja luottamuksellisuus. Lapsen arjen iloista, onnistumisista ja haasteista kerrotaan rehellisesti ja avoimesti. Keskeistä on tiedonkulun oikea-aikaisuus sekä huoltajien ja henkilöstön matala kynnyks yhteistyöhön. Huoltajilla on halutessaan mahdollisuus varata aika yhteiselle keskustelulle henkilöstön kanssa. Varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajien lisäksi huoltajien kanssa yhteistyötä tekevät varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettaja, varhaiskasvatuksen psykologi sekä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kuraattorit.

Päivittäisen yhteistyön pohjana toimivat kohtaamiset tuonti- ja hakutilanteissa. Koko henkilöstö on vastuussa huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja varmistaa, että tiedonkulku on esteetöntä ja huoltajat saavat yhdenvertaisesti tietoa päivittäisistä toiminnoista ja lapsen päivän kulusta. Huoltajille tarjotaan tietoa monipuolisesti toiminnan sisällöistä, tavoitteista, suunnitelmista ja tapahtumista, ja heitä kutsutaan osallistumaan eri tavoin varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Tiedottaminen huoltajille tapahtuu sähköisten viestintävälineiden kautta, jotka mahdollistavat

molemminpuolisen yhteydenpidon. Kunnallisissa päiväkodeissa päiväkodin ja lapsiryhmän toimintaa tehdään näkyväksi digitaalisen portfolion avulla. Lapsen henkilökohtainen digitaalinen portfolio tukee huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä tarjoamalla huoltajille tietoa ja uusia näkökulmia lapsen kokemuksista päiväkodissa sekä mahdollisuuden tehdä lapsen arkea kotona näkyväksi.

Toimipaikkakohtaiset yhteistyömuodot suunnitellaan yhdessä huoltajien kanssa, jolloin heillä on mahdollisuus vaikuttaa Kirkkonummen varhaiskasvatukseen. Huoltajat osallistuvat varhaiskasvatuksen kehittämiseen ja arviointiin luvussa 7 kuvatulla tavalla.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustalain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹². Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹³.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁴

⁹² Varhaiskasvatustalain 7 ja 22 §

⁹³ Varhaiskasvatustalain 7 §

⁹⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatustalain 7 §

Päiväkoti, perhepäivähoito ja asukaspuistot ovat osa paikallista yhteisöä. Lasta ohjataan toimimaan oman lähiympäristön aktiivisena jäsenenä ja vaikuttajana.

Kirjasto tukee varhaiskasvatuksen lukemisen kulttuurin vahvistamista tarjoamalla osaamistaan ja palveluitaan. Kirjasto järjestää lukutempauksia ja koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Pelastustoimen kanssa tehdään yhteistyötä turvallisuuskasvatuksen osalta. Kirkkonummelaiset yhdistykset ja urheiluseurat tekevät varhaiskasvatuksen kanssa yhteistyötä tarjoamalla esimerkiksi lajikokeiluja. Yhteistyö Kirkkonummen seurakuntien kanssa liittyy suunnitelmalliseen katsomuskasvatustyöhön ja vuoden kiertoön liittyvien juhla-aikojen huomioimiseen. Musiikkiopiston taiteen perusopetus tukee varhaiskasvatusta kulttuurikasvatuksessa tarjoamalla osaamistaan ja palveluitaan. Musiikkiopisto järjestää varhaisiän musiikkikasvatusta, konsertteja ja koulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle.

Lasten hyvinvoinnin sekä kasvun ja oppimisen tuen osalta tehdään monialaista yhteistyötä. Alueelliset monialaiset ryhmät mahdollistavat verkostoitumisen, yhteistyömuotojen ja palveluiden kehittämisen eri toimijoiden välillä. Yhteistyö perusturvan palveluiden kanssa on suunniteltu varhaiskasvatuksen rakenteisiin. Kakkos- ja neuvolaviestit ovat varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyömuoto, jossa tietoa lapsen kehityksestä vaihdetaan varhaiskasvatuksen ja neuvolan välillä. Tiedon välittämisessä käytetään Kuvaus lapsesta varhaiskasvatuksessa/esiopetuksessa -lomaketta, joka toimitetaan neuvolaan huoltajan suostumuksella.

Henkilöstö suunnittelee ja arvioi yhteistyötä eri tahojen kanssa ryhmäkohtaisen opetussuunnitelman kautta. Seurakunnan, kirjaston ja neuvolan kanssa tehtävää yhteistyötä suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään kuntatasoisesti.

Asukaspuistoilla on laaja yhteistyöverkosto, johon kuuluu muun muassa varhaiskasvatuksen erityisopettaja, neuvola, seurakunta, Mannerheimin lastensuojeluliitto, urheiluseurat, kansalaisopisto, päiväkodit ja alueelliset lastenkulttuurin toimijat. Perhepalveluiden kanssa järjestään erilaista toimintaa vertaisryhmille. Yhteistoiminta lisää lapsiperheiden hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 7). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 7. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan

pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava kokopäiväpedagogiikka sekä inklusion periaatteet ohjaavat varhaiskasvatuksen suunnittelua ja arviointia. Kaikki päivän hetket nähdään ja hyödynnetään tavoitteellisesti opetuksellisina ja kasvatuksellisina tilanteina. Varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet ovat tietoisesti mukana henkilöstön erilaisissa toimissa ja tilanteissa koko päivän ajan. Kokopäiväpedagogiikassa pedagoginen tavoitteenasettelu ulottuu sekä ennalta suunniteltuihin että spontaaneihin päivän tilanteisiin.

Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu on prosessi, jonka lähtökohtana ovat Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelma, Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat sekä lapsiryhmän tarpeet, vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet. Näiden pohjalta laaditaan ryhmäkohtainen opetussuunnitelma, jonka avulla henkilöstö suunnittelee, toteuttaa, arvioi ja kehittää lapsiryhmän toimintaa. Toiminnan arviointi ja kehittäminen vaativat havainnointia, dokumentointia ja itsearviointia, jota toteutetaan muun muassa ryhmäkohtaisen opetussuunnitelman, Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman, Lapsen ja henkilöstön välisen vuorovaikutuksen arviointi-lomakkeen sekä KieliPeda -työvälineen kautta.

Ryhmäkohtainen opetussuunnitelma laaditaan vuosittain, ja sen laadinta ja arviointi on jatkuva prosessi. Henkilöstön käymä pedagoginen keskustelu on tärkeää yhteisen näkemyksen ja toimintaan sitoutumisen aikaansaamiseksi. Ryhmäkohtaisen opetussuunnitelman laatii varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä lapsiryhmän henkilöstön kanssa. Lasten mielenkiinnon kohteiden ja tarpeiden muuttuessa ryhmäkohtaista opetussuunnitelmaa muokataan sen hetkistä tarvetta vastaavaksi.

Avoimessa varhaiskasvatuksessa ja perhepäivähoidossa ryhmäkohtainen opetussuunnitelma on käytössä soveltuvin osin. Perhepäivähoidossa perhepäivähoidon ja avoimen toiminnan esimies vastaa ryhmäkohtaisen opetussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista ja perhepäivähoitaja sen toteutuksesta.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Lapsiryhmän pedagogista toimintaa dokumentoidaan monipuolisesti erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa. Suunnitelmallisen havainnoinnin ja dokumentoinnin tukena käytetään havainnoinnin tukimateriaaleja, esimerkiksi Lapsen ja henkilöstön välisen vuorovaikutuksen arviointi -lomaketta. Dokumentit toimivat pohjana toimintakulttuurin ja työtapojen arvioinnille ja kehittämiselle.

Pedagogisessa dokumentoinnissa hyödynnetään lapsen portfoliota, johon liitetään kirjallisia dokumentteja, valokuvia, sadutuksia, videoita ja äänitiedostoja. Leikkiprosesseja dokumentoimalla lapsen kokemusmaailma, taidot ja niiden kehitys tulevat näkyviin ja niihin voi palata yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Dokumentoinnissa käytetään inklusiivisia menetelmiä, kuten vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät, lapsen tarpeiden mukaisesti. Dokumentoinnin kautta lapsi saa

mahdollisuuden ilmaista ajatuksiaan ja mielenkiinnon kohteitaan ja hänen oppimisensa, kasvunsa ja kehityksensä tulevat näkyviksi. Lapsi valitsee itse hänelle merkityksellisiä sisältöjä dokumentoitavaksi, mikä vahvistaa lapsen osallisuutta. Portfoliotyöskentelyä kuvataan luvussa 4.3.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan lähtökohtana ovat lapsen osallisuus, tarpeet ja mielenkiinnon kohteet. Lapsen ideat, ajatukset ja kiinnostuksen kohteet tulevat näkyviksi seuraavissa pedagogisissa työtavoissa:

Pienryhmätyöskentely

Varhaiskasvatuksessa toimitaan pienryhmissä, joiden lähtökohtana ovat inklusiivisuus ja lapsen osallisuus. Pienryhmiä muodostettaessa otetaan huomioon lasten erilaiset ominaisuudet, ryhmän jäsenten vertaisoppiminen ja vuorovaikutus sekä pedagogiset tavoitteet. Pienryhmät suunnitellaan

pedagogisin perustein lasten tarpeisiin ja toiminnan tavoitteisiin soveltuvaksi. Pienryhmätyöskentelyssä lapsi pääsee vaikuttamaan jokapäiväiseen elämäänsä ja saa kokemuksia ryhmään kuulumisesta. Lapsella on mahdollisuus leikkiin, tutkimiseen, oppimiseen sekä vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitojen opettelemiseen vertaisryhmässä.

Henkilöstö ohjaa ryhmädynamiikan kehitystä sekä vahvistaa ja kannattelee ryhmän positiivista yhteenkuuluvuutta. Henkilöstö varmistaa, että jokainen lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi ja siten arvostetuksi yksilönä ominaisuuksineen, aloitteineen, mielipiteineen ja ajatuksineen. Pienryhmätyöskentelyn suunnittelu toteutuu yhdessä lasten kanssa, lasten mielenkiinnon kohteiden pohjalta. Työskentelyn pedagogisten tavoitteiden asettamisessa huomioidaan lasten yksilölliset kasvun, kehityksen ja oppimisen tarpeet.

Tutkiva ja kokeileva oppiminen

Lapsen maailma on täynnä mielenkiinnon kohteita. Uteliaisuus ja ihmettely yhdessä henkilöstön ja lapsiryhmän kanssa ovat lapselle ominaista toimintaa. Tutkivan ja kokeilevan oppimisen lähtökohtana käytetään lapsen maailmaa koskevia ilmiöitä ja havaintoja. Pyrkimyksenä on ihmetellä ja oivaltaa yhdessä ja vahvistaa lapsen roolia aktiivisena oppijana. Yhtenä keinona tutkivaan ja kokeilevaan oppimisen toteuttamiseen käytetään projektimuotoista työskentelyä.

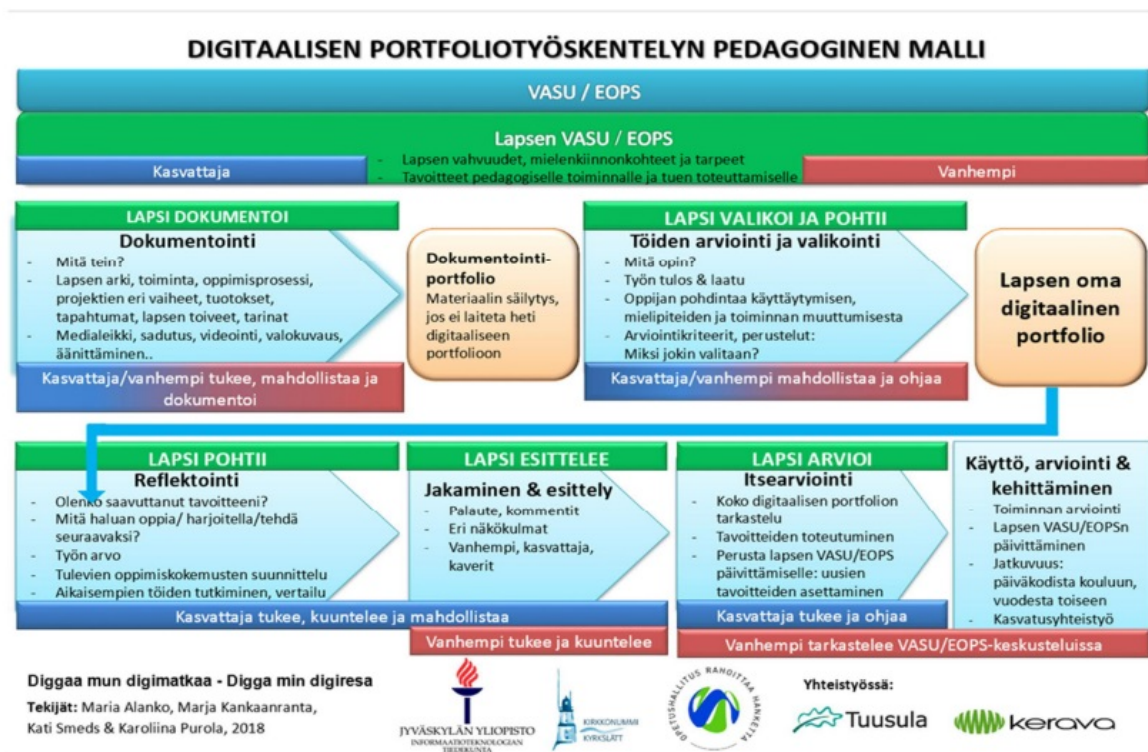
Projektimuotoinen työskentely tarjoaa mahdollisuuden lasten ja henkilöstön yhteiseen pohtimiseen, suunnitteluun, luomiseen, tekemiseen ja oppimiseen. Se on oppimista myös henkilöstölle, eikä valmiita vastauksia tarvitse olla. Henkilöstö tarttuu yhdessä lasten kanssa hetkeen pysähtyessään tutkimaan asioita. Työskentely toteutuu oppimiskäsityksen mukaisesti lapsen aktiivista toimijuutta vahvistaen ja lapsen vahvuuksiin ja kiinnostuksen kohteisiin pohjautuen. Projektimuotoinen työskentely on eri oppimisen alueiden sisältöjä ja laaja-alaisen osaamisen taitojen yhdistelevää. Lapsiryhmän projektin suunnittelu alkaa lasten kysymyksistä, ihmettelystä ja yhteisistä kiinnostuksista. Projektia viedään eteenpäin yhdessä lasten kanssa suunnitellen, dokumentoiden ja arvioiden. Henkilöstö mahdollistaa työskentelyn tarjoamalla aikaa, ympäristöjä ja välineitä. Henkilöstön tehtävänä on lapsen oppimisen, osallisuuden ja toimijuuden mahdollistaminen. Henkilöstö sisällyttää Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman ja ryhmän Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pedagogisia tavoitteita luontevaksi osaksi projektimuotoista työskentelyä. Projektit voivat olla kestoiltaan lyhyitä tai pitkiä ja sisällöltään eri laajuisia. Viikoittaiset retket luontoon tarjoavat monipuolisesti mahdollisuuksia ihmettelylle. Kaikissa projekteissa lapsen toimijuus on keskiössä ja henkilöstön valintoja ohjaa varhaiskasvatussuunnitelman oppimiskäsitys ja tavoitteet.

Portfoliotyöskentely

Portfoliolla tarkoitetaan lapsen henkilökohtaista dokumenttien kokoelmaa, johon liittyvä työtapu rakentuu tiettyjen pedagogisten periaatteiden varaan. Portfoliotyöskentelyä ohjaavia periaatteita ovat lapsilähtöisyys, yksilöllisyys, lapsen osallisuus ja positiivisuus. Portfoliossa tulevat näkyväksi myönteisellä tavalla lapsen yksilöllinen kasvun ja oppimisen polku, kiinnostuksen kohteet sekä muut

lapselle itselleen merkitykselliset kokemukset. Portfoliotyöskentelyn avulla lapselle muodostuu aktiivinen suhde oman oppimisen ja kasvun dokumentointiin. Portfoliotyöskentely on osa pedagogista dokumentointia ja pedagogisen toiminnan suunnittelua, kehittämistä ja arviointia. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa on käytössä digitaalisen portfoliotyöskentelyn pedagoginen malli (kuvio 8).

Lapsi osallistuu portfoliotyöskentelyyn liittyvään dokumentointiin ja portfolioon lisättävien dokumenttien valitsemiseen. Jotta portfoliotyöskentely voi toteutua tarkoituksenmukaisesti, on tärkeää, että valittujen dokumenttien yhteyteen sisällytetään aina myös lapsen omia ajatuksia ja kommentteja. Portfolion dokumenttien pohjalta käytävä refleктоiva keskustelu muodostaa yhteyden portfoliotyöskentelyn ja pedagogisen dokumentoinnin välille, jolloin portfoliotyöskentely tukee muiden tavoitteidensa ohella myös inklusioon perustuvan ja lapsilähtöisen toimintakulttuurin kehittämistä. Myös huoltajat voivat tuottaa portfolioon materiaalia lapsen kotiympäristöstä. Portfolioiden ja dokumenttien jakaminen ja katseleminen sekä kotona että varhaiskasvatuksessa lisää yhteisymmärrystä ja toimii suunnitelmien lähtökohtana.

Kuvio 8. Digitaalisen portfoliotyöskentelyn pedagoginen malli

Digitaalisuus työtapanana

Digitaalisuus käsitetään jatkuvasti kehittyväksi ja muuntuvaksi oppimisympäristöksi. Se tarjoaa hyödyllisiä työkaluja ja merkityksellisiä oppimisen mahdollisuuksia, joiden lähtökohtana ovat lasten ja heidän huoltajiensa kokemukset digitaalisuudesta ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Toiminnassa

otetaan huomioon lasten yksilöllinen digiosaaminen. Lapsille tarjotaan monipuolisia mahdollisuuksia digitaalisten työtapojen, välineiden ja sovellusten käyttämisen harjoitteluun henkilöstön tukemana. Leikki ja leikinomaisuus ovat samalla tavalla kaikkeen digitaalisuuteen liittyvän oppimisen ytimessä kuin missä tahansa muussakin varhaiskasvatuksen toiminnassa.

Digitaalisuutta hyödynnetään tavoilla, joissa korostuvat lasten aktiivinen toimijuus ja osallistuminen passiivisen sisältöjen kuluttamisen sijaan. Tavoitteena on aktiivinen sisältöjen tuottaminen tai digitaalisten mahdollisuuksien hyödyntäminen osana lapsen toimintaa, esimerkiksi leikkiä. Digitaaliset välineet ja sovellukset valitaan niin, että niillä toteutettava toiminta mahdollistaa vuorovaikutuksen, luovuuden, itseilmaisun, ilon ja osallisuuden kokemista.

Digitaalinen osaaminen sisältää välineisiin liittyvien käytännön taitojen lisäksi hyvinvointiin, vastuullisuuteen ja turvallisuuteen liittyviä taitoja. Lasten kanssa käsitellään esimerkiksi kuvaamiseen ja median jakamiseen liittyviä sääntöjä sekä mediakriittisyyttä.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhaleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnot käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustele leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Leikki on osa inklusiivista toimintakulttuuria. Leikki on myös osa oppimisen alueita yhdistelevää ja soveltavaa pedagogista toimintaa sekä projektimuotoista työskentelyä. Leikki voi olla monitaiteista ja -tieteistä, ja se on lapselle ominainen tapa tutkia ja oppia. Leikissä toteutuu lasten keskinäinen vuorovaikutus, lasten oma huumori, leikin riemu ja toiminnan ilo. Leikki on luova prosessi, joka tukee mielikuvituksen kehitystä ja sen käyttöä. Henkilöstö hyödyntää leikkiä ja leikkilisiä menetelmiä tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti osana pedagogista toimintaa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuja tavoitteita toteutetaan leikin kautta.

Henkilöstö toimii leikin mahdollistajana antamalla leikille aikaa, mahdollisuuksia ja vapautta. Leikkiä tuetaan luomalla turvallinen ja leikit salliva ilmapiiri. Henkilöstö kannustaa lasta erilaisiin leikkeihin sekä sisällä että ulkona, myös fyysisille ja energisille leikeille tarjotaan mahdollisuuksia. Lapset ja henkilöstö muokkaavat yhdessä ryhmän aikatauluja ja ympäristöä vastaamaan leikin tarpeita. Henkilöstö kannattelee pitkäkestoisia leikkejä esimerkiksi mahdollistamalla leikin säilymisen ja jatkumisen tilassa sekä rikastuttamalla sitä sisällöllisesti.

Henkilöstö havainnoi ja kuuntelee sekä huomioi lapsen tapaa toimia leikissä ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Henkilöstö tukee lapsen oppimista ja kehitystä tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti toimimalla lapsen rinnalla leikkutilanteissa. Leikkutilanteiden suunnittelussa, rakentamisessa ja kehittämisessä huomioidaan lasten yksilölliset tarpeet. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmat sekä moninaisuus otetaan huomioon leikin ohjaamisessa, osallisuudessa ja fyysisissä ympäristöissä ja välineissä. Lapsen tulee esimerkiksi saada leikkiä sukupuolistereotyyppien rajoittamatta häntä.

Digitaaliset välineet ovat osa leikkiä ja sen välineistöä. Medialeikki on Kirkkonummella kehitetty mediakasvatuksen menetelmä, jossa yhdistyvät lapsilähtöisen pedagogiikan periaatteet sekä erilaiset oman median ja mediataiteen tuottamiseen liittyvät työskentelytavat. Medialeikin keskeisenä tavoitteena on, että lapset oppivat kriittistä medialukutaitoa valmistamalla itse omaa mediaa valmiiden mediasisältöjen tutkimisen sijasta. Medialeikissä lapsi päättää itse oman mediansa sisällöstä, jolloin lapsen tekemät valinnat, havainnot ja mielenkiinnon kohteet tulevat näkyväksi myös muille lapsen ottamien kuvien, videoiden ja äänitteiden kautta. Henkilöstön toiminta määrittelee, millaisen roolin digitaalinen oppimisympäristö voi saada osana spontaania leikkiä. Leikissä digitaalinen ja käsin kosketeltava voivat yhdistyä tuottaen leikkiin uudenlaisia mahdollisuuksia ja kokemuksia.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁵ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot

⁹⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

- Minä ja meidän yhteisömmme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten

huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Lapsen kielellistä kehitystä, vuorovaikutustaitoja ja kielellisten identiteettien kehittymistä tuetaan osallistavan, inklusiivisen pedagogiikan kautta. Pedagogista toimintaa, menetelmiä ja sisältöjä suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään kielellisestä näkökulmasta. Kielelliset taidot ja valmiudet otetaan monipuolisesti huomioon pedagogisen toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä sekä yhteistyössä henkilöstön kanssa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi pienryhmätyöskentelyn, toiminnan ja tavoitteiden tarkoituksenmukaista mukauttamista sekä kasvun ja oppimisen tuen henkilöstön osaamisen hyödyntämistä. Lapsen osallisuus toiminnassa ja vuorovaikutuksessa mahdollistavat kielellisen kehityksen sekä vertaissuhteiden kehittymisen. Henkilöstö vastaa lasten osallisuuden toteutumisesta ja rakentaa mahdollisuuksia osallisuuteen päivittäin.

Lapsen kielellisiä taitoja ja vuorovaikutustaitoja vahvistetaan kokopäiväpedagogiikan periaattein. Leikkiä, musiikkia, liikuntaa, teknologiaa ja muita sisältöjä sekä erilaisia oppimisympäristöjä hyödynnetään kielellisen kehityksen, osallisuuden ja vertaissuhteiden syntymisen tukena. Henkilöstö vastaa pedagogisen toiminnan ja vuorovaikutuksen kielitietoisuudesta ja sensitiivisyydestä. Henkilöstö ymmärtää toimivansa jatkuvasti sekä kielellisenä että vuorovaikutuksellisenä mallina. Erilaisia vuorovaikutusta tukevia menetelmiä käytetään, jotta kaikki lapset pääsevät osalliseksi ja kokevat tulevansa kuulluiksi.

Dialoginen lukeminen, sanataide ja sadutus vahvistavat lapsen aktiivista roolia kielen ja kirjallisuuden tutkijana ja tuottajana. Dialoginen lukeminen on toiminnallinen ja vuorovaikutteinen lukemisen menetelmä, jota toteutetaan lapsiryhmissä säännöllisesti. Henkilöstö ohjaa dialogista vuorovaikutusta avoimen keskustelun ja kysymysten kautta. Sanataide on kielitietoista, elämyksellistä ja monitaiteista sanoilla leikittelyä, jossa korostuu kokeilun ja tekemisen ilo. Sadutus on lapsilähtöinen ja osallistava menetelmä, jossa lapsen kertoma tarina tallennetaan sanasta sanaan ja tätä kautta lapsen ääni tulee kuuluville. Näitä menetelmiä yhdistetään tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti pedagogiseen toimintaan.

Varhaiskasvatuksen rikas kielellinen ympäristö ja monipuolisen kirjallisuuden lukeminen vahvistavat lapsen kiinnostusta kieleen, kirjoihin ja lukemiseen. Kirjat ovat houkuttelevasti esillä ja lasten saatavilla ja niiden lukemiselle on varattu rauhallinen tila. Loruttelua ja erilaisen kirjallisuuden lukemista suunnitellaan tavoitteellisesti ja toteutetaan säännöllisesti päivän eri tilanteissa osana kokopäiväpedagogiikkaa. Kirjasto tarjoaa aktiivisesti osaamistaan ja palvelujaan varhaiskasvatuksen lukemisen kulttuurin vahvistamiseksi esimerkiksi kirjavinkkausten, lukukampanjoiden ja koulutusten kautta. Kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä kehitetään yhdessä.

Kieli- ja vuorovaikutusympäristön havainnoinnin ja arvioinnin apuna käytetään Lapsen ja henkilöstön välisen vuorovaikutuksen arviointi lapsiryhmässä -lomaketta sekä KieliPeda-työvälinettä. KieliPeda -työvälineen avulla arvioidaan ja kehitetään oppimisympäristöä, osallisuuden toteutumista, henkilöstön toimintaa, vuorovaikutusta sekä kielten näkyvyyttä varhaiskasvatuksessa. Arviointi tehdään kaksi kertaa toimintakauden aikana, syksyisin päätetään kehittämiskohteet ja keväisin arvioidaan erityisesti näiden kehittämiskohteiden toteutumista. Monikielisten lasten osalta opettaja vastaa KieliPeda -työvälineen käytöstä, kirjauksista, huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä sekä arvioinnista.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoita ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen

kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Lapsesta kasvaa kulttuurikompetentti, kun varhaiskasvatuksen taide- ja kulttuurikasvatus vahvistavat hänen kykyään omaksua, muuttaa ja käyttää kulttuuria oman kokemisen ja oppimisen kautta. Tavoitteena on kehittää lapsille hyvä ja avoin taidesuhde, joka kantaa läpi koko elämän. Henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa erilaisia taiteen ja kulttuurin sisältöjä, menetelmiä ja tekniikoita osana pedagogista toimintaa yhdessä lasten kanssa. Vapaa ja leikkilinen taidetyöskentely tukee erityisesti luovuuden kehitystä ja vahvistaa lapsen omaa ilmaisua.

Lapsen luoma taide tekee näkyväksi lapsen havainnot, tunteet ja luovan ajattelun. Taideilmaisu toimii kielenä, jonka avulla luodaan jaettua ymmärrystä ja vuorovaikutusta sekä vahvistetaan lapsen osallisuutta ja inklusiivista toimintakulttuuria. Taide- ja kulttuurikasvatus auttaa lasta löytämään oman roolinsa ryhmässä. Varhaiskasvatuksessa kannatellaan ja edistetään lastenkulttuuria, jota lapset myös itse luovat. Lapsilähtöiset toimintatavat antavat tilaa lasten omille kokeiluille ja ajattelulle. Taidetyöskentely itsessään luo puitteet lapsen itsetunnon vahvistumiselle. Tavoitteena on, että jokainen lapsi löytäisi ominaisimman tavan ilmaista itseään.

Luovaan prosessiin heittäytymistä harjoitellaan ja samalla opitaan, ettei ole oikeaa ja väärää tapaa ilmaista itseään. Taide- ja kulttuurikasvatus mahdollistaa onnistumisten ja epäonnistumisten kokemisen ja harjoittelun. Taiteen avulla voi ilmaista tunteitaan, niin iloa ja riemua kuin vihaa ja surua. Työskentely voi olla toisaalta aktivoivaa, toisaalta rauhoittavaa. Henkilöstö vastaa, että lapsi kokee työskentelyprosessin turvalliseksi. Luovan työskentelyn vaiheita dokumentoidaan, sillä kokeilu ja prosessi ovat tärkeämpiä kuin lopputulos.

Ilmaisun työtavat ovat moniaistisia ja ne hyödyntävät monipuolisesti eri oppimisympäristöjä, kuten päiväkodin sisä- ja ulkotiloja, luontoa, kirjastoja sekä paikallisia nähtävyyksiä. Mahdollisuuksien mukaan tutustutaan myös pääkaupunkiseudun kulttuuritarjontaan. Taide- ja kulttuurikasvatuksessa käytetään poikkitaiteellisia työtapoja, joissa yhdistellään erilaisia taidemuotoja ja menetelmiä. Kestävään elämäntapaan kasvaminen toteutuu myös taide- ja kulttuurikasvatuksessa esimerkiksi luonnon- ja kierrätysmateriaaleja käyttämällä sekä ympäristötaiteen menetelmillä.

Kirkkonummen kulttuurikompassia hyödynnetään kulttuuri- ja taidekasvatuksen tukena. Se on varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteinen kulttuurikasvatusohjelma. Kulttuurikompassin

tavoitteena on mahdollistaa lapsille taiteen ja kulttuurin kokemista, ilmaisemista ja oppimista. Kulttuurikompassin tarjoamaa toimintaa toteutetaan lukuvuosittain, jotta jokainen lapsi saa yhdenvertaisesti osallistua taide- ja kulttuuritoimintaan. Toimintaa toteutetaan esimerkiksi taiteilijavierailujen, esitysten ja kirjasto-, musiikki- sekä kuvataideopistoyhteistyön muodossa. Lapsen portfolioon dokumentoidaan lapsen ajatuksia ja kokemuksia taidetyöskentelystä.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Katsomuskasvatuksen ja eettisen ajattelun tavoitteena on rakentaa kunnioittavaa vuorovaikutusta erilaisten elämäntapojen ja arvojen välille. Lasten kanssa keskustellaan eettisistä kysymyksistä ja arvoista. Tärkeintä eivät ole valmiit vastaukset, vaan yhteisestä pohdinnasta syntyvät oivallukset, kokemukset ja yhteisöllisyyden kokemukset. Henkilöstö huomioi moninaisuusnäkökulman oppimisympäristöjen, toiminnan ja välineistön suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Lapset käsittelevät elämäänsä ja siihen kuuluvia tärkeitä asioita, tapahtumia ja tunteita leikkien kautta. Tämä tarjoaa henkilöstölle tilaisuuden katsomuksellisten ja eettisten kysymysten luonnolliseen

käsittelyyn yhdessä lasten kanssa. Henkilöstöltä vaaditaan herkkyyttä, läsnäoloa ja rohkeutta tempautua ihmettelemään lasten kanssa.

Toimipaikoissa tunnistetaan katsomuksiin ja eettisiin kysymyksiin liittyvä pohdinta ja aiheista keskustellaan työyhteisössä. Toimipaikka- ja lapsiryhmätasoiset kirjaukset katsomuskasvatukseen, eettiseen ajatteluun sekä katsomuskasvatusyhteistyöhön liittyen kirjataan ryhmäkohtaiseen opetussuunnitelmaan. Historia-, nykyisyys- ja tulevaisuusnäkökulmien käsitteleminen auttaa lapsia ymmärtämään lähiympäristönsä kulttuurihistoriallisia piirteitä. Kirkkonummen kulttuurikasvatusohjelma Kulttuurikompassi sekä Kirkkonummiseikkailu –materiaali rikastavat lähiympäristöön, kulttuuriin ja taiteeseen tutustumista varhaiskasvatuksessa. Suomenkielisessä, kunnallisessa varhaiskasvatuksessa on käytössä hyve-työskentelymenetelmä, johon osallistuvat henkilöstö, lapset ja huoltajat. Työskentelyn pohjana toimivat kullekin toimintakaudelle valitut hyveet ja niiden pohjalla yhteisesti valitut arvot.

Suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisesä tehdään yhteistyötä erilaisten yhteisöjen, järjestöjen ja huoltajien kanssa. Kirkkonummen suomalaisen seurakunnan katsomuskasvatusmentorit, ruotsalaisen seurakunnan lapsityöntekijä ja suomenkielisen kunnallisen varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettajat tukevat henkilöstöä katsomuskasvatuksen ja eettisen ajattelun suunnittelussa ja toteutuksessa. Seurakunnan kanssa toteutettavaa katsomuskasvatusyhteistyötä, koulutuksia ja tapahtumia suunnitellaan Katsomuskasvatuksen ohjausryhmässä, jossa on edustettuna sekä varhaiskasvatuksen että seurakunnan henkilöstöä. Vuoden kiertoon liittyvien juhlapyhien aikana huoltajalla on mahdollisuus valita, osallistuuko lapsi uskonnolliseen **vai vaihtoehtoiseen toimintaan**.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa

säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestäväää elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävään elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia

ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Henkilöstö järjestää suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti erilaisia tilanteita, joissa ihmetellään ja tutkitaan erilaisia ilmiöitä, ja joissa esiintyy ja konkretisoituu matemaattisia ongelmia. Päivittäin toistuvat arjen hetket, kuten esimerkiksi ruokailu, pukeminen ja siirtymähetket, hyödynnetään matemaattisen ajattelun oppimistilanteina. Oppimisympäristössä on saatavilla erilaisia materiaaleja, välineitä, pelejä ja luonnonmateriaaleja, jotka houkuttelevat luokittelemaan, vertailemaan ja laskemaan. Erilaiset pelit ja leikit tukevat loogisen päättelykyvyn ja ajattelun kehittymistä. Niiden kautta lapsi harjoittelee myös ohjelmointiin liittyviä taitoja yhdessä kokeillen sekä omia tuotoksia ideoimalla ja rakentelemalla. Myös erilaiset sekä ulko- että sisäkäyttöön tarkoitetut ohjelmoitavat robotit tarjoavat tilaisuuksia matemaattisten ja teknologisten taitojen harjoitteluun. Luonnossa ja lähimetsissä liikkuminen vahvistavat lapsen havainnointikykyä ja antavat mahdollisuuksia monipuoliseen matemaattiseen ja loogiseen päättelyyn. Henkilöstö rohkaisee lasta ihmettelemään, tutkimaan, tuomaan esille omia ratkaisujaan ja perustelemaan niitä. Tavoitteena on luoda myönteinen asenne ympäristöä ja matematiikkaa kohtaan, sillä oppimisen ja onnistumisen ilo rakentavat myönteistä kuvaa oppimisesta ja lapsesta oppijana.

Jokainen lapsiryhmä viettää viikoittain vähintään yhden päivän luonnossa. Tavoitteena on lapsen aktiivinen, myönteinen, kiinnostunut ja kunnioittava luontosuhde sekä halu suojella luontoa. Luonnossa nautitaan sen moninaisuudesta, liikunnan ilosta, tuoksuista, väreistä, äänistä, mauista ja luonnon kauneudesta eri vuodenaikoina. Lapsiryhmillä on mahdollisuus tilata lounas ja välipala mukaan retkikohteeseen, mikä mahdollistaa koko päivän viettämisen luonnossa. Kekevästävät edistävät kestävän elämäntavan tavoitteiden toteutumista toimipaikoissa.

Lähiluontoa ja rakennettua ympäristöä hyödynnetään säännöllisesti oppimistilanteissa. Havainnoiva, kokeileva, tutkiva ja elämyksiä herättävä toiminta lisää kykyä tehdä päätelmiä erilaisista ilmiöistä ja antaa tietoa ympäristöstä. Luonnossa havaittavat ilmiöt, eliöt ja kasvit

ominaisuuksineen ja eroineen sekä rakennettu ympäristö tarjoavat käytännönläheisen tutkimuskohteen lasten omista lähtökohdista ja konkreettisesta kokemusmaailmasta käsin. Digitaaliset välineet, kuten erilaiset kamerat ja mikroskoopit, tarjoavat uusia näkökulmia ympäristön ja sen ilmiöiden tarkkailuun ja tutkimiseen. Valokuvaaminen, äänittäminen ja muu dokumentointi mahdollistavat luonnossa koettuihin tapahtumiin ja siellä tehtyihin havaintoihin palaamisen. Dokumenttien pohjalta tapahtuva yhteinen keskustelu ja reflektointi ovat yksi keino tutustua siihen, millaisista ilmiöistä lapset ovat kiinnostuneita, ja mitä he niistä ajattelevat. Luonnossa tapahtuvaa dokumentointia on mahdollista toteuttaa Medialeikin periaatteiden mukaisesti, joka korostaa erityisesti lapsen oman toimijuuden merkitystä. Tärkeää on keskusteleva ja ihmettelyä arvostava vuorovaikutuksen ilmapiiri, jossa on tilaa mielikuvitukselle, jolloin uusien asioiden löytäminen ja oppiminen on hauskaa.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömiseen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia (2016) ja huolehditaan yhteistyössä huoltajien kanssa lasten päivittäisen fyysisen aktiivisuuden toteutumisesta. Varhaiskasvatuksen liikuntakasvatuksessa huomioidaan erityisesti vauhdikas ja hengästyttävä fyysinen aktiivisuus, mikä on lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen kannalta tärkeää. Lapsen motorisia taitoja havainnoidaan toimipaikassa yhteisesti sovituilla tavoilla ja havainnot hyödynnetään toiminnan suunnittelun tukena. Huoltajien kanssa keskustellaan lapsen liikkumisesta ja kannustetaan perhettä liikunnalliseen elämäntapaan. Keskustelun tukena voidaan käyttää erilaisia varhaiskasvatuksen liikunnallisesta toiminnasta kertovia digitaalisia dokumentteja, esimerkiksi lapsen oma digitaalinen portfolio voi toimia yhteisen keskustelun lähtökohtana ja käynnistäjänä.

Varhaiskasvatuksessa liikkuminen on luonteva osa kokopäiväpedagogiikkaa. Liikunnallista elämäntapaa vahvistetaan yhdistämällä liikunnallisia tavoitteita muuhun toimintaan ja opetukseen.

Henkilöstö innostaa lapsia monipuoliseen liikkumiseen. Liikunnallisten leikkien ja pelien, innostavan liikuntavälineistön ja erilaisissa ympäristöissä liikkumisen kautta lasta autetaan löytämään liikkumisen ilo ja riemu. Liikuntavälineet ovat esillä ryhmätiloissa rikastuttamassa leikkiä ja tarjoamassa ideoita liikunnalliseen toimintaan.

Liikunnallisen toimintakulttuurin seuranta ja arviointi on systemaattista ja tavoitteellista. Kirkkonummen varhaiskasvatus on mukana Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmassa. Toimipaikoissa tehdään vuosittain nykytilan arvio, jonka pohjalta määritellään kehittämiskohde, tavoitteet ja toimenpiteet liikunnallisen arjen vahvistamiseksi. Toimintaa koordinoi kuntakoordinaatioryhmä, joka koostuu kunnallisista päiväkotien johtajista. Kuntakoordinaatioryhmä ohjaa myös liikuntavastaavien toimintaa. Jokaisessa kunnallisessa ja yksityisessä päiväkodissa sekä perhepäivähoidossa on liikuntavastaava, joka edistää liikkuvan elämäntavan tavoitteiden toteutumista toimipaikassa.

Ruokakasvatus ja ruokahävikin vähentäminen ovat tärkeä osa kestävään elämäntapaan kasvamista. Ruokahetkistä luodaan kiireettömiä tilanteita, joissa lapset voivat turvallisessa ilmapiirissä kokeilla uusia makuja. Lapselle annetaan mahdollisuus arvioida tarvitsemansa ruoan määrää ikätasoisesti. Ruokailutilanteessa luodaan lapselle valmiuksia vastuulliseen ajatteluun ja oman kehon tuntemiseen. Lapsia kannustetaan omatoimisuuteen esimerkiksi leivän voitelemisessa, ruoan pilkkomisessa, ruokailuvälineiden käytössä ja lautasen tyhjentämisessä lajitteluohjeiden mukaisesti. Lapsen mahdollisuus vaikuttaa omaan ruokailuhetkeensä lisää itsenäisyyttä ja tuottaa lapselle vaikuttamisen kokemuksia. Ruokakasvatusta voi tapahtua myös leikki-tilanteissa tai taidekasvatuksen kautta, jolloin ruoka-aineisiin ja makuihin voi tutustua leikkien tai tekemällä tutuista ruoka-aineista ilmaisun välineitä esimerkiksi marjamaalauksella.

Kehotunnekasvatuksessa huomioidaan keho, tunteet, läheisyys, ympäristö sekä muut ihmiset, hyvinvointi, turva ja terveys, lisääntyminen, normit sekä oikeudet. Kehotunnekasvatuksen kaikkia alueita käsitellään yhdessä lasten kanssa. Aihepiirin teemoja voidaan sisällyttää laaja-alaisen osaamisen ja oppimisen alueiden sisältöihin, mutta keskeistä on arjen luonnolliset tilanteet kuten lasten ihmettelyt, kysymykset, ristiriitatilanteet ja havainnot. Kehotunnekasvatusta voidaan lisäksi tarkastella tiedon, taidon ja asenteiden kautta. Näiden kasvatuksen eri tasojen huomioiminen on keskeistä eri teemojen sisäistämisen kannalta.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁶ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹⁷. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

⁹⁶ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁹⁷ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämisen ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Henkilöstö reflektoi säännöllisesti omia arvojaan, normejaan ja asenteitaan ryhmäkohtaisen opetussuunnitelman avulla. Henkilöstö suhtautuu arjessa, puheessa ja teoissaan arvostavasti kaikkia lapsia ja perheitä kohtaan, ja heidät kohdataan yksilöinä. Oppimisympäristöissä ja materiaaleissa otetaan huomioon yhdenvertaisuus- ja tasa-arvonäkökulma. Aloituskeskusteluprosessissa luodaan luottamuksellinen suhde huoltajiin ja heidän kanssaan keskustellaan siitä, kuinka muun muassa kieliin, katsomuksiin, kulttuureihin ja muuhun moninaisuuteen liittyviä asioita käsitellään huoltajia ja lasta kunnioittaen.

Henkilöstö käyttää monipuolisesti erilaisia pedagogisia sekä rakenteellisia menetelmiä, jotta toiminnan ja sen toteuttamisen inklusiivisuus toteutuu, eli lapsi pääsee osalliseksi ryhmään ja sen toimintaan. Pedagogisen toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon ennakointi ja toiminnallisuus. Pedagogiikan toteuttamisessa hyödynnetään runsaasti kieli- ja kulttuuritietoisia välineitä ja

menetelmiä muun muassa kehoa, aisteja, eleitä, ilmeitä, toiminnallisuutta, teknologiaa, kuvia sekä taiteen ja liikunnan eri muotoja. Sen lisäksi henkilöstö konkretisoi, mallintaa ja sanoittaa aktiivisesti kaikkea toimintaa ja huolehtii, että lapsen osallisuus toteutuu. Vuorovaikutuksen tukena käytetään vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä kuten kuvatukea ja tukiviittomia, ja mahdollistetaan kahdensuuntainen vuorovaikutus. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin, mikä mahdollistaa lasten kulttuurien näkyväksi tulemisen lapsiryhmän toiminnassa. Lapsi saa tuoda omaa kieltä, kulttuuria ja katsomustaan näkyväksi, ja ne nähdään yhteisöä rikastuttavina. Henkilöstö tiedostaa toimivansa jatkuvasti mallina, miten moninaisuuteen suhtaudutaan ja kuinka sitä tehdään näkyväksi.

Oppimisympäristön ja arjen pedagogisten ratkaisujen kehittäminen ovat keskeinen osa kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen edistämistä ja se kuuluu kaikille lapsille. Lapsiryhmässä tehtävä työ tapahtuu samanaikaisopettajuudella sekä inklusion ja oppimisen osa-alueita yhdistelevän pedagogiikan periaatteiden mukaisesti. Kulttuuritietoinen henkilöstö luo oppimisympäristön, jossa kaikilla on turvallista ja jonne kaikki kokevat olevansa tervetulleita.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä

kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylypykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylypykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylypynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

[Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus](#)

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

[Kielipesä](#)

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylyvyn kaltaisia.

Ruotsinkielinen kielikylpy on mahdollista aloittaa suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa viisivuotiaana. Kielikylvyn tavoitteena on oppia toiminnallinen kielitaito, eli lapset oppivat toimimaan päivittäisissä toiminnoissa ja tilanteissa opittavalla kielellä. Lapsia kannustetaan ja rohkaistaan käyttämään osaamistaan kieliä monipuolisesti, jotta heidän osallisuutensa ja toimijuutensa vahvistuvat. Kielikylpyryhmässä laaja-alaisten oppimisen osa-alueiden lisäksi ja rinnalla kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että kieli toimii opetuksen välineenä ja sitä käytetään monipuolisesti ja tarkoituksenmukaisesti joka hetkessä koko henkilöstön toimesta.

Kunnassa on lisäksi yksityisiä palveluntuottajia, jotka tarjoavat kielirikasteista ja/tai kaksikielistä varhaiskasvatusta. Huoltajat voivat hakea palveluseteliä yksityiseen varhaiskasvatukseen. Lisätietoja kunnan verkkosivuilta.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁸. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁹ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Siihen osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaava henkilöstö yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Lapsen tarvitseman tuen suunnittelu ja arviointi on osa varhaiskasvatussuunnitelmaprosessia. Tuen suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi on aina tavoitteellista toimintaa ja sen toteuttamiseen osallistuu koko varhaiskasvatuksen henkilöstö. Kaikki varhaiskasvatuksen

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹⁹ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

henkilöstöön kuuluvat vastaavat omalta osaltaan siitä, että lasten tuen tarve havaitaan ja että tuen suunnittelu ja toteuttaminen aloitetaan oikea-aikaisesti.

Yhteistyömuotoja ovat muun muassa konsultaatiot, koulutukset sekä yhteinen pedagogisen toiminnan suunnittelu, toteuttaminen, arvioiminen ja kehittäminen. Yhteistyön menetelmiä ovat muun muassa pienryhmätoiminta, yhteisopettajuus ja samanaikaisopettajuus, joissa toimintaa ja sen sisältöjä suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä. Yhteistyötä ja sen tarkoituksenmukaisuutta suunnitellaan tavoitteellisesti ja arvioidaan säännöllisesti.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰¹.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰². Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰³ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁴.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁵. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 31 §

varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁶. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁷. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁸. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁹, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sekä KieliPeda -työvälineen laatimisesta ja arvioinnista. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa myös Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista tukeen liittyviltä osilta yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tehostetun tuen ryhmässä työskentelevä varhaiskasvatuksen erityisopettaja laatii ryhmänsä ryhmäkohtaisen opetussuunnitelman, vastaa varhaiskasvatussuunnitelmaprosesseista sekä pedagogiikasta yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja antaa erityisopetusta ja sitä toteutetaan erityisesti oppimisen alueita yhdistelevässä ja soveltavassa pedagogisessa toiminnassa sekä kokopäiväpedagogiikan keinoin. Kun tuen tarpeessa tapahtuu muutoksia, uuden muokatun tuen antaminen aloitetaan välittömästi. Tuen oikea-aikaisesta ja joustavasta suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja tai tehostetun tuen ryhmän

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

ryhmässä työskentelevä varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Tuen toteuttamiseen ja arviointiin osallistuu koko henkilöstö.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹⁰. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹¹

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹² Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹³

Koko henkilöstö osallistuu yhteistyöhön tuen aikana ja jakaa huoltajille tietoa tuen toteutumisesta ja lapsen varhaiskasvatuspäivien sisällöistä. Keskusteluja käydään päivittäisissä haku- ja tuontitilanteissa sekä sähköisillä viestimillä.

Varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluja, joissa tukea suunnitellaan ja arvioidaan yhdessä huoltajien ja muun yhteistyöverkoston kanssa, pidetään vähintään kaksi kertaa vuodessa. Huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön osallistuvat tarvittaessa varhaiskasvatuksen opettajan ja

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

varhaiskasvatuksen erityisopettajan lisäksi esimerkiksi varhaiskasvatuksen psykologi, varhaiskasvatuksen kuraattori, varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettaja, neuvola ja muita lapsen kanssa työskenteleviä tahoja. Tarvittavat yhteistyötahot osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluihin. Lisäksi huoltajille annetaan tietoa kunnan palveluista ja ohjataan tarvittavien palvelujen piiriin. Huoltajien näkemykset tuesta ja sen toimivuudesta kirjataan Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatusta ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁴.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁵. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁶.

Monialaisen yhteistyön aloite voi tulla varhaiskasvatuksen henkilöstöltä, huoltajilta tai huoltajien luvalla muilta yhteistyötahoilta. Kirkkonummella varhaiskasvatus tekee huoltajien suostumuksella yhteistyötä muun muassa neuvoloiden, puhe-, toiminta-, fysio- ja ravitsemusterapeuttien, lastensuojelun, sosiaali- ja perhepalveluiden sekä perheneuvolan kanssa. Jos tuen tarpeen arviointi vaatii sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten asiantuntemusta, on heidän osallistuttava arvioinnin tekemiseen pyynnöstä. Yhteistyö ja eri toimijoiden vastuut määritellään huoltajien mielipiteet huomioiden kunkin lapsen ja perheen tarpeisiin sopivaksi.

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁵ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on tuen oikea-aikaisuus ja tarkoituksenmukaisuus. Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimivat yhteyshenkilöinä eri tahojen välillä ja vastaavat yhteistyön kirjaamisesta Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Aloite varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun voi tulla monialaisen verkoston jäseniltä, mutta keskustelun kutsuu koolle ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai ryhmässä työskentelevä varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁷ ja tuen muodot¹¹⁸ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, hooltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁹. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²⁰.

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²¹.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²². Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²³.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²² HE 148/2021 vp, s. 32

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁴.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁵. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁶. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

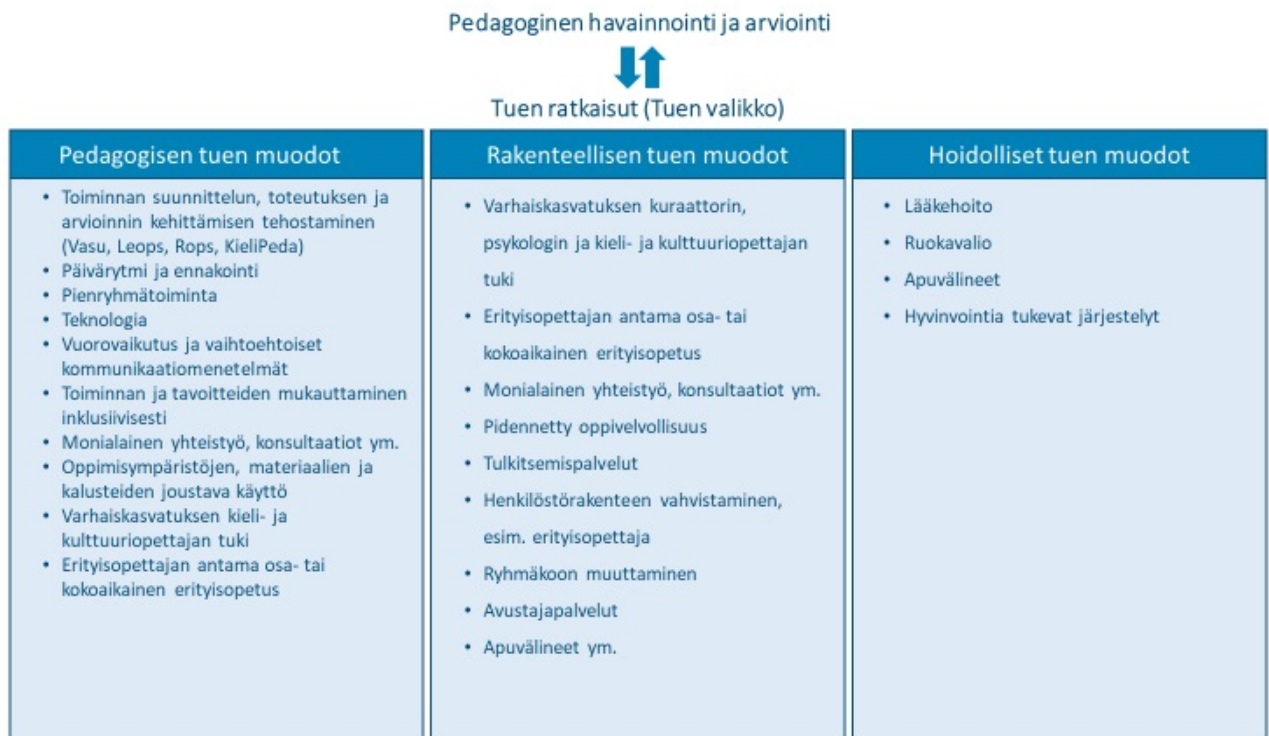

Tuen muotoina käytetään inklusiivisesti ja joustavasti kaikilla tuen tasoilla (kuviot 9) erilaisia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia ratkaisuja (kuviot 10). Pedagogisen toiminnan ja tavoitteiden mukauttaminen on keino, jonka avulla muokataan sisältöjä, menetelmiä ja toimintaa kaikilla tuen tasoilla. Lisäksi hyödynnetään erilaisia oppimisympäristöjä ja pienryhmiä monipuolisesti lasten tarpeiden mukaisesti. Tuen toteuttamiseen osallistuu ryhmässä työskentelevän henkilöstön lisäksi joustavasti ja tarkoituksenmukaisesti varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä varhaiskasvatuksen psykologi, kuraattori sekä ryhmäavustaja. Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa tuen toteuttamiseen osallistuvat myös varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuuriopettaja sekä taidepedagogi. Tuen ratkaisut toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti osana oppimisen osa-alueita yhdistelevää kokopäiväpedagogiikkaa, ei toiminnasta tai vertaisryhmästä irrallisena toimintana.

Varhaiskasvatuksen tuen tasot

Kuvio 9. Tuen tasot

kuvio 10. Tuen ratkaisut

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁷. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁸.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Tuen tarvetta, vaikuttavuutta ja oikea-aikaisuutta arvioidaan jatkuvasti havainnoimalla varhaiskasvatuksen toimintaa, sisältöjä, menetelmiä ja oppimisympäristöjä. Varhaiskasvatustoimintaa ohjaa inklusiivisuus ja myös tukea arvioidaan inklusiivisuuden näkökulmasta, eli mahdollistaako toteutettu tuki lapselle osallisuuden vertaisryhmässä. Tuen tarkoituksenmukaisuuden havainnointiin ja arviointiin osallistuu koko varhaiskasvatuksen henkilöstö. Arvioinnin kohteena on lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tukitoimien toteutuminen ja tarkoituksenmukaisuus. Tuen arviointi perustuu yhteiseen keskusteluun ja havaintojen jakamiseen ryhmän henkilöstön, huoltajien, erityisopettajan sekä muiden tuen toteuttamiseen, suunnitteluun ja arviointiin osallistuvien yhteistyötahojen kanssa.

Tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä arvioidaan päivittäisissä kohtaamisissa huoltajien kanssa sekä Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen sekä muiden yhteistyöpalaverien yhteydessä. Suunniteltu lapsen tuki ja sen arviointi kirjataan Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen valikko -lomake toimii henkilöstön tukena tuen oikea-aikaisuuden, riittävyyden ja toteutumisen arvioinnissa. Lisäksi ryhmäkohtainen opetussuunnitelma, KieliPeda -työväline sekä Lapsen ja

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

henkilöstön välisen vuorovaikutuksen arviointi -lomake ohjaavat henkilöstöä pedagogisen toiminnan ja lasten osallisuuden arvioinnissa osana tuen arviointia.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁹. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioidessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³⁰. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³¹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³². Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³¹ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvet, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³³.

¹³³ HE 148/2021 vp, s. 35

Lapsen tukeen liittyvät kirjaukset tehdään Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, joka toimii tuen suunnittelun, arvioinnin, kehittämisen ja toteuttamisen asiakirjana. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan konkreettisesti, miten ja kenen toimesta lapsen tuki toteutetaan ja kuinka sitä arvioidaan. Se ohjaa koko henkilöstön työskentelyä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan monialainen yhteistyö ja muut yhteistyötahot sekä vastuut. Huoltajat osallistuvat asiakirjan laadintaan ja arviointiin yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa varhaiskasvatussuunnitelmapalaverissa, joita järjestetään vähintään kaksi kertaa vuodessa.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁴. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁵. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁶. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁷. Päätös on aina perusteltava¹³⁸. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁹.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴⁰.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴¹.

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁵ Hallintolaki 34 §

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³⁸ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴⁰ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

Varhaiskasvatustilain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴². Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴³

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tuen tasolta toiselle siirtymisprosessista. Huoltajien ja lapsen kuuleminen tukeen liittyen tapahtuu varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa, johon osallistuu varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä muut tarvittavat tahot. Kutsukirje lähetetään huoltajille kaksi viikkoa ennen kuulemistä. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa kuullaan huoltajia ja lasta sekä tehdään kirjaukset tuen tarpeesta, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Hallintopäätöksen teon tukena käytetään Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Hallintopäätös tehdään toistaiseksi voimassa olevana ja huoltajilla on oikeus hakea päätökseen muutosta. Päätös lähetetään sekä huoltajille että varhaiskasvatuksen toimipaikkaan, jossa se arkistoidaan. Tuen tarpeen muuttuessa tehdään uusi hallintopäätös. Pedagogisten ja hoidollisten tuen muotojen toteuttaminen aloitetaan kaikilla tuen tasoilla heti. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja toimipaikan johtaja kokoavat rakenteellisen tuen muotojen tarpeet, jotka käsitellään Tuen järjestämisen ryhmässä.

¹⁴² Varhaiskasvatustilain 15 e §

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 30

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Lähikunnissa on vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai katsomukseen perustuvia varhaiskasvatuksen yksityisiä palveluntuottajia, joihin kirkkonummelaiset huoltajat voivat hakea palveluseteliä. Huoltajat saavat lisätietoa vaihtoehtoista kunnan verkkosivuilta.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁴ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁵. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁶. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁷. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁸.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁶ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen arviointi

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan, lapsen huoltajien ja lapsen kanssa. Lapsi osallistuu varhaiskasvatussuunnitelmansa arviointiin taitojensa mukaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi ja pedagogisten tavoitteiden päivittäminen tapahtuu vähintään kaksi kertaa toimintavuoden aikana, kerran syksyllä ja kerran keväällä.

Toimipaikan varhaiskasvatuksen arviointi

Henkilöstö arvioi säännöllisesti omaa, lapsiryhmän ja toimipaikan toimintaa tiimipalavereissa, pedagogisessa tiimissä, vuosittaisissa kehittämispäivissä sekä kehityskeskusteluissa. Hankkeita ja varhaiskasvatussuunnitelmasta nostettuja kehittämisen kohteita arvioidaan ja kehitetään viikoittain toimipaikan pedagogisissa tiimeissä. Arvioinnissa hyödynnetään pedagogista dokumentointia. Käytössä on useita erilaisia arvioinnin välineitä:

- Ryhmäkohtainen opetussuunnitelma
- Käyttösuunnitelma
- Kehityskeskustelu
- Toimipaikan varhaiskasvatuskatselmus

Henkilöstö mahdollistaa lasten osallistumisen pedagogisen toiminnan arviointiin ja kehittämiseen ikätasoisesti varhaiskasvatuksen arjessa. Huoltajat arvioivat ja ovat mukana suunnittelemassa varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa päivittäisissä kohtaamisissa, yhteisissä tapahtumissa ja muun muassa vanhempainilloissa. Yleinen arviointi tapahtuu kerran vuodessa asiakaskyselyn

avulla. Toimipaikan varhaiskasvatuksen toimintaa kehitetään kyselyn perusteella. Tieto toimipaikkakohtaisista tuloksista ja niistä nousevista toimenpiteistä jaetaan huoltajille. Asiakaskyselyn tulokset käsitellään henkilöstön ja huoltajien kanssa, ja yhteenveto julkaistaan kunnan internet-sivuilla.

Varhaiskasvatuksen arviointi kuntatasolla

Varhaiskasvatuksen johtotiimi seuraa ja arvioi varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista eri toimintamuodoissa ja kehittää varhaiskasvatuksen toimintaa, sisältöjä ja prosesseja kunnan strategian mukaisesti. Varhaiskasvatuksen esihenkilöt arvioivat varhaiskasvatuksen toteutumista organisaation ja oman toimintansa näkökulmista.

Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään vähintään Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden muuttuessa. Kirkkonummen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään käyttösuunnitelmaan nostettujen kehittämisen kohteiden ja hankkeiden avulla sekä varhaiskasvatuksen johtotiimissä ja varhaiskasvatuksen esihenkilöiden tiimissä.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallinen kehittäminen

Kirkkonummen kunta on mukana varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa kehittämisverkostoissa, kuten Loistossa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) kehittämisverkostossa. Kirkkonummen varhaiskasvatuksen arvioinnissa hyödynnetään Karvin tuottamia arviointityökaluja.

